

Aktuální otázky lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

s přicházejícím jarem Vám přinášíme dubnový Bulletin věnující se řadě aktuálních témat z oblasti ochrany lidských práv.

Jako se již stalo našim dobrým zvykem, začínáme aktuální zprávou ze zasedání Benátské komise. Členky tohoto orgánu Kateřina Šimáčková a Veronika Bílková shrnuly to nejzajímavější z jednání, které se tentokrát zaměřilo na fungování justice a prokuratury v některých členských státech Rady Evropy. Vojtěch Kyseľ poté přináší informace o vydání několika zpráv, ve kterých státy jako Čína, Rusko a Írán kritizují stav dodržování lidských práv v USA a v Evropské unii.

V rámci mezinárodně trestněprávní sekce je vhodné upozornit na článek Veroniky Bazalové o situaci ve Středoafričské republice, jejíž táhlý konflikt a neustávající násilí vede současnou politickou reprezentaci ke zvažování možnosti zřízení nového hybridního trestního tribunálu.

Martina Grochová z evropské sekce se ve svém příspěvku *Mater semper certa est?* věnuje právním aspektům tzv. surogátního mateřství, které označuje situaci, kdy žena nosí dítě na základě dohody, že toto dítě bude po porodu předáno do péče jiného páru či jednotlivce. Ve světle nejnovějšího rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva je akcentován především nejlepší zájem dítěte.

V neposlední řadě je namístě zmínit také dva příspěvky týkající se České republiky. Petr Suchánek se věnuje návrhu novely zákona o zpravodajských službách, který rozšiřuje jejich pravomoci, aniž by kladl potřebný důraz na jejich kontrolu a předcházení možného zneužívání. Adam Blisa se dále zaměřuje na novou Strategii romské integrace do roku 2020, jejímž účelem je dosáhnout všeobecného zlepšení postavení Romů v české společnosti.

Mnoho zajímavých poznatků Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Jan Lhotský

Obsah

Kam s nimi? Soudní orgány a prokuratura v hledáčku Benátské komise

„Darebácké“ státy kritizují lidskoprávní poměry v západních zemích

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 8

Spravedlnost ve Středoafričské republice – nový přírůstek do rodiny hybridních trestních tribunálů

Prvá žena, která mala byť súdená Medzinárodným trestným súdom

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 12

Mater semper certa est?

Současné postavení ukrajinských žadatelů o mezinárodní ochranu

Satirické reklamy jsou chráněny v zájmu demokratické společnosti

Do EU legálně, nebo jinak?

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 19

Nástrahy rozšíření pravomocí zpravodajských služeb

Evropské hry vrhají světlo na lidská práva v Ázerbájdžánu

Uganda se chce bránit odlivu mozků

4) Česká republika a lidská práva | 25

Koncepce inkluzivního vzdělávání ve Strategii romské integrace do roku 2020

K několika zajímavým nálezům Ústavního soudu

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Servis pro zájemce o lidská práva na webu Centra

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz.

Kam s nimi? Soudní orgány a prokuratura v hledáčku Benátské komise

*Kateřina Šimáčková, Veronika Bílková
(zástupkyně České republiky v Benátské komisi)*

Ve dnech 20. – 21. března tohoto roku se v Benátkách uskutečnilo další, v pořadí již 102. plenární zasedání Evropské komise Rady Evropy pro demokracii prostřednictvím práva, kterou členáři Bulletinu znají pod častěji používaným názvem Benátská komise.

Hlavní pozornost se tentokrát soustředila na postavení a kompetence prokuratur a soudních orgánů v systému dělby moci – těchto témat se týkaly čtyři z pěti přijatých stanovisek (dvě k Černé Hoře, po jednom k Moldávii a Ukrajině). Stanovisko poslední, opět černohorské, se zabývalo svobodou médií. Dále Benátská komise schválila dvě obecnější studie, věnované proporčním volebním systémům a demokratické kontrole bezpečnostních služeb.

Stanoviska k soudním orgánům a prokuratuře

Doporučení Benátské komise ve stanoviscích k prokuratuře (Moldávie – *Opinion 791/2014*, Černá Hora – *Opinions 794 a 795/2015*) a k justici (Ukrajina: zákon o soudní moci a statusu soudce a novela zákona o Nejvyšší radě soudnictví – *Opinion 801/2015*) samozřejmě směřovala k daným zemím, ale jakoby odpovídala na některé otázky z našich českých debat. Ve vztahu k moldavskému zákonu upravujícímu problematiku státního zastupitelství Benátská komise doporučuje provést i ústavní změnu, která by omezila pravomoci prokuratury v oblastech mimo trestní právo. Dále stanovisko zdůrazňuje vnitřní nezávislost prokurátorů – je třeba vyjasnit pravomoci v instančním přezkumu v rámci soustavy, jasněji definovat disciplinární provinění, upřesnit rozsah diskrece státního zástupce, který vede obžalobu v konkrétním případě. Stanovisko též zákonodárci doporučuje jednoznačně a podrobně popsat kritéria a podmínky, za nichž je možno odvolat generálního prokurátora. V závěru zaznívá doporučení k harmonizaci všech právních předpisů upravujících trestní řízení, trestní právo hmotné i předpisy o postupech státních zástupců.

Problematikou postavení veřejné žaloby se Benátská komise zabývala i ve vztahu k Černé Hoře. Násobení struktur orgánů vyšetřování a veřejné žaloby (vytvořením speciálního úřadu v rámci soustavy) vede k riziku dublování institucí a jejich kompetenčních sporů. Pro status státních zástupců je důležité vyjasnit v zákoně kritéria jejich jmenování či překládání s možností odvolání se proti tomu.

Stanovisko k soudní moci na Ukrajině se zabývá otázkou používání ruského jazyka při jednání před ukrajinskými soudy. Benátská komise naznačuje, že velkorysejší přístup k jazykovým právům menšin před ukrajinskými soudy by určitě byl příkladem dobrého výkonu státní moci. Výkonu spravedlnosti na Ukrajině brání velmi komplikovaná, podrobná a kazuisťická legislativa. Benátská komise kritizovala, že pro ukrajinské soudce i zákonnou úpravu je typický pozitivistický a formalistický přístup. Ve stanovisku je dále řešena role prezidenta ve vztahu k justici, s tím, že určité pravomoci musí být konkrétněji upraveny, aby nemohly být zneužívány. Ukrajinský parlament si nemůže uchovat pravomoc v odvolávání soudců či rozhodování o rozsahu jejich imunity. Celá debata (a zejména debata o novelizaci ústavní úpravy o soudcovské a poslanecké imunitě) se vedla s vědomím, že si možná ani nedovedeme představit míru korupce v ukrajinské justici, a s vědomím, že justice by měla hrát velkou roli při implementaci lustračního zákona, přičemž je sporné, zda je na tuto roli připravena. Např. korupce při nominacích do funkce soudce způsobila, že bylo v předchozí éře jmenováno dost soudců, kteří nesplňují ústavou požadované odborné podmínky pro výkon soudcovské funkce.

Benátky [1]

Na Ukrajině je na rozdíl od České republiky již ústavně zakotvena role Nejvyšší rady soudnictví, byť i její složení a ustanovování bylo Benátskou komisí kritizováno. Pro případ, že k vytvoření Nejvyšší rady soudnictví přistoupí i Česká republika, je určitě inspirativní část stanoviska o výběru soudců do této rady. Soudce, pokud byl do Nejvyšší rady soudnictví vybrán ostatními mocemi, nikoli soudci samotnými, není možno vnímat jako skutečnou soudcovskou reprezentaci.

Stanovisko k médiím a obecnější studie

Zákonodárství Černé Hory se týká rovněž stanovisko k médiím (*Opinion 793/2014*). V loňském roce byla v černohorském Parlamentu předložena novela zákona o médiích, která měla soudům umožnit dočasně zakázat publikaci periodik, jež opakovaně zveřejnily materiály propagující „násilné změny ústavního systému, zásahy do územní celistvosti státu, porušování veřejné morálky, zásahy do práv a svobod občanů, rasovou, etnickou a náboženskou nenávist a diskriminaci“ (článek 1 novely). V pozadí iniciativy je podle všeho konkrétní případ online novin, které na svých stránkách

dlouhodobě vedou štvavou kampaň proti části černohorské politické scény a některých menšinám žijícím v zemi. Benátská komise ve svém stanovisku dospěla k závěru, že tato úprava může být slučitelná se svobodou projevu chráněnou článkem 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, musejí ji ale doprovázet konkrétní garance zabraňující jejímu zneužití (omezení úpravy jen na extrémní situace ohrožení státu, aplikace principu proporcionality aj.).

Pro zájemce o volební právo (zejména o komparaci existujících volebních systémů) může být přínosná nově vypracovaná komparativní studie Benátské komise k problematice vázanosti pořadí na kandidátkách v proporcionalní volbě (*Study 764/2014*). Z 61 zkoumaných zemí mělo 56 zemí systém proporcionalního zastoupení, z nichž 43 zemí je jasný proporcí systém a 13 má systém smíšený. Zpráva se zabývá způsobem určování pořadí na kandidátce v rámci kandidující politické strany a vahou preferenčních hlasů v jednotlivých zemích. Zajímavá byla úvaha jedné z členek Benátské komise, zda ženskému zastoupení napomáhají spíše blokové či otevřené kandidátky a jak to působí v kombinaci s úpravou kvót. Nepřekvapila navazující zdvořilá bagatelizace tohoto problému od přítomné většiny mužů. Diskutující ženy se spíše klonily k názoru, že uzavřené vázané kandidátky v zemích, kde jsou zavedeny kvóty, více podporují ochranu zastoupení žen prostřednictvím kvót než u otevřených kandidátek. Otevřené kandidátky byly na jednu stranu chváleny – aby voliči měli větší hlas při stanovování pořadí, na druhou stranu mohou vést k přílišné personalizaci volební soutěže a boji v rámci jedné kandidátky.

Benátská komise dále aktualizovala studii k demokratickému dohledu nad bezpečnostními službami (*Study 719/2013*) Dokument obsahuje i komparativní analýzu možností dohledu podle praxe některých evropských států.

Březnové zasedání Benátské komise proběhlo v poklidné, konsensuální atmosféře. To lze přičíst mj. tomu, že kontroverznější témata (např. lustrační zákon Ukrajiny, který je i po přijetí prozatímního stanoviska v prosinci 2014 stále předmětem zájmu Benátské komise) byla odsunuta k projednání na další zasedání. Benátské léto by tak mohlo být „horké“ nejen teplotně. O tom, zda se tak skutečně stalo, budeme čtenáře Bulletinu informovat příště.

Fotografie:

[1] Benátky, foto: Veronika Bílková.

[2] Benátky, foto: Veronika Bílková.

Benátky [2]

„Darebácké“ státy kritizují lidskoprávní poměry v západních zemích

Vojtěch Kyselý

Západní státy jsou kritizovány za údajná nedodržování lidských práv. Kým? Smečkou hlídacích psů tvořenou Čínou, Ruskem, Íránem, Běloruskem a Severní Koreou. Jaký je obsah a účel těchto zpráv?

Země, v nichž se demokracie (mírně řečeno) nenachází na čelních místech hodnotových žebříčků jejich politických představitelů, viní USA, členské státy EU nebo Jižní Koreu z porušování základních lidských práv. Jaké k tomu mají důvody?

V tomto ohledu nejde o žádnou převratnou novinku, dělo se tomu tak již za studené války, kdy Moskva hlasitě odsuzovala rasovou segregaci v USA nebo kritizovala většinu orgánů OSN z prosazování západních lidskoprávních tradic v oblastech, kde byly po staletí úplně jinak zažitě kulturní i politické zvyky.

Pokud jde o samotné současné zprávy hodnotící západní země, jejich průkopníkem byl Peking, jímž se v poslední době inspirovaly Moskva a Teherán. Minsk se primárně zaměřuje na členské státy EU a Pchjong-jang na svého dlouhodobě největšího rivala a soupeře - na Soul.

Hlavní problém zpráv tkví v tom, že mnohdy obsahují značně zavádějící informace, jež citují buď velmi nespolehlivé, nebo úplně neexistující a falešné zdroje.

Pro média je to nicméně vsutku vděčné téma, které se dočkalo značné publicity.

Zpráva o lidských právech v USA (Čína, 2013)

Každoroční čínské zprávy o dodržování lidských práv ve Spojených státech amerických vycházejí minimálně od roku 1997, přičemž jsou zveřejněny vždy několik dnů po vydání oficiální americké zprávy o dodržování lidských práv ve světě. Čínská zpráva je rozdělena do šesti kapitol, které se postupně věnují otázkám osobní bezpečnosti, občanských a politických práv, ekonomických a sociálních práv, rasové diskriminace, práv žen a dětí a konečně i amerického porušování práv jiných států a lidských práv jejich příslušníků. [1]

Na tomto místě je třeba upozornit na zajímavost, že se čínská zpráva na žádném místě nezmiňuje o trestu smrti v USA, jenž je jinak nejčastějším cílem ostatních lidskoprávních aktivistů. Peking tak pravděpodobně činí z velice prozíravého a pochopitelného důvodu, poněvadž trest smrti je i čínskou doménou.

Čínská zpráva vychází z poměrně dobrých a ověřitelných zdrojů, mezi které se řadí výstupy a data amerických vládních i nevládních organizací, články předních britských i amerických novin a zprávy OSN. Jsou v ní zmiňovány známé případy, které se dočkaly pozornosti i odsuzujících komentářů od světových organizací zabývajících se lidskými právy (např. incidenty v kubánské věznici na Guantánamu, nebo rasově motivované vraždy v USA).

Sráží ji však dvě podstatné věci - chybějící metodologie a nepodložená či zavádějící tvrzení (např. že za více než 60 % emisí skleníkových plynů v období březen 2003 až prosinec 2007 jsou odpovědné USA v důsledku vedení války v Iráku). Zprávy také nikdy nezmiňují pozitivní výsledky, kterých USA dosáhly na poli lidských práv v uplynulém roce.

Závěrem lze říct, že čínská zpráva pokaždé vzbudí největší mediální pozornost - a to jak čínských, tak amerických novinářů. V poslední době je jí věnováno značné místo i v ruských a severokorejských médiích.

Ubikace vězňů v Bagramu [1]

Zpráva o lidských právech v EU (Rusko, 2014)

První ruská zpráva o stavu lidských práv v EU byla vydána v roce 2011, přičemž od následujícího roku je zvlášť vydávána zpráva o situaci v EU a zvlášť o USA. Tvůrcem všech těchto zpráv je Konstantin Dolgov pyšnicí se titulem komisaře pro lidská práva, demokracii a právní řád, jenž oficiálně spadá do struktur ruského ministerstva zahraničních věcí.

Zpráva z roku 2014 je v porovnání s čínskou nebo íránskou nepoměrně delší - anglická verze dosahuje úctyhodných 153 stran. V této zprávě se nejdříve hodnotí situace ohledně lidských práv v rámci EU jako celku a následně je evaluován každý členský stát zvlášť. [2]

Zdroje ruských zpráv jsou v tomto ohledu opět spolehlivé a ověřitelné - řadí se mezi ně dokumenty a informace od jednotlivých orgánů OSN, Rady Evropy, OBSE, relevantních evropských médií i NGOs. Stejně jako u čínských zpráv je ale na většinu případů nahlíženo v nepoměrně tvrdším světle, než jak se kauzy ve skutečnosti odehrávaly (např. na Snowdenova odhalení týkající se britských zpravodajských služeb špehujících vlastní občany, nebo na podporu homosexuálů napříč celou EU).

Podle zprávy jsou nejpálčivějšími problémy Evropy jako takové růst xenofobie, rasismu, nacionalismu spo-

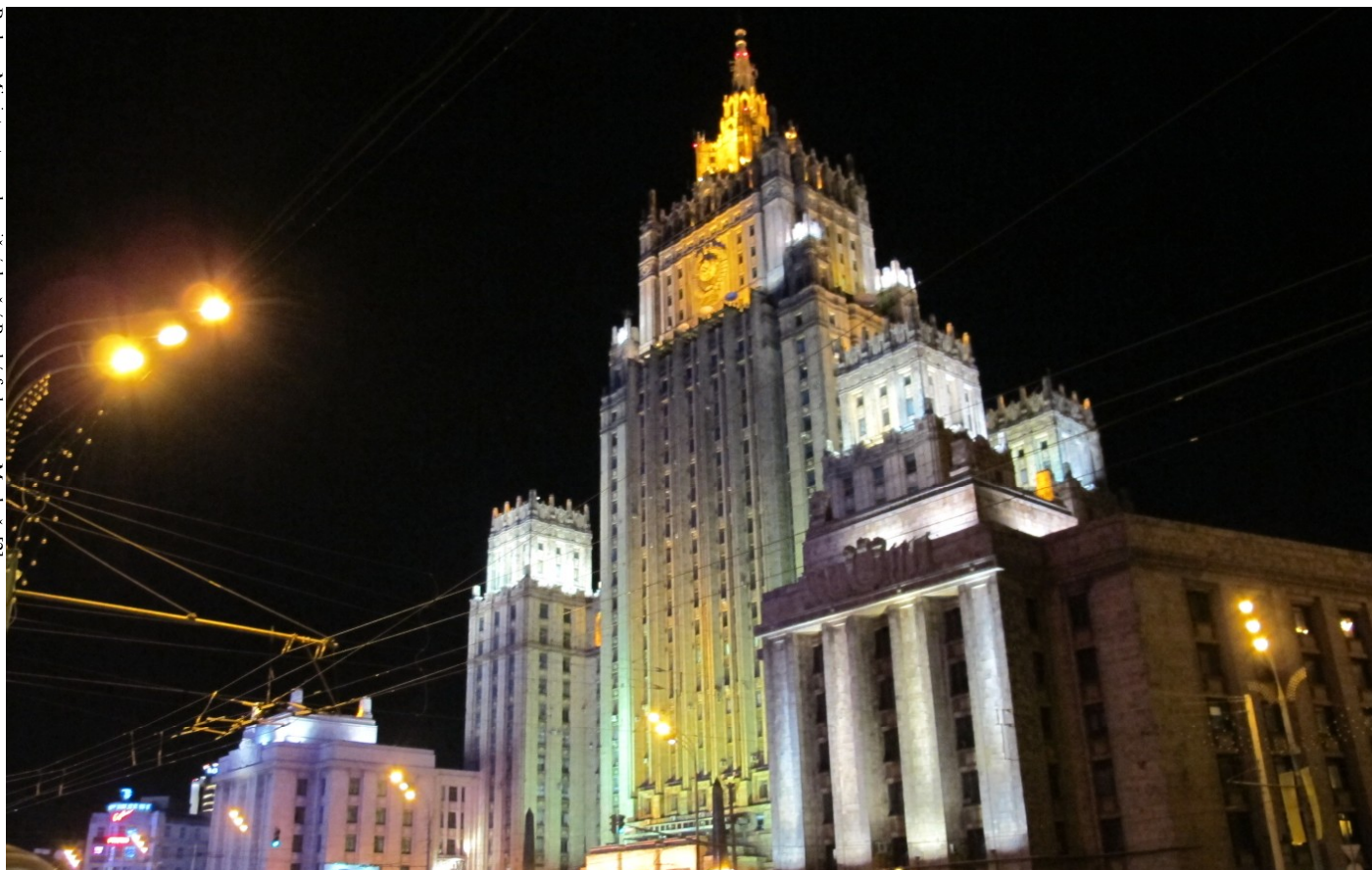
jeného s násilím, šovinismu a neonacismu. Závazky EU ohledně efektivního dodržování a aktivního prosazování lidských práv poté podle zprávy zůstávají pouze na papíře. Část zprávy je také věnována dodržování práv etnických Rusů v jiných zemích, přičemž největší kritiky se v tomto směru dočkaly Estonsko a Lotyšsko. Silnou kritiku sklidilo i Německo za své hlasité podporování homosexuálů v Rusku a současné zanedbávání lidských práv doma.

Závěr zprávy se i přes výše zmíněnou kritiku odlišuje od té čínské, poněvadž obsahuje poměrně pozitivní hodnocení poměrů panujících v EU. Například Lucembursko a Rakousko jsou v dodržování lidských práv podle závěrů zprávy vzorné; stejné výsledky údajně vykazuje i Kypr, zde je nicméně nutné mít na paměti momentální silné vazby Ruska na Kypr jako takový a možnou podjatost názorů v tomto ohledu.

Zpráva o lidských právech v USA (Írán, 2014)

Íránské hodnocení je zatím nejmladší - první zpráva vyšla teprve v roce 2014. Jejím autorem je paramilitární organizace Basídž oficiálně spadající pod Íránské revoluční gardy.

Zpráva je rozdělena do devíti širokých kategorií - na používání trestu smrti, práva vězňů, svévolné zadržování osob, práva na ochranu soukromí, práva menšin,

rasovou diskriminaci, práva dětí, svobodu projevu a sexuální násilí. Největší pozornost je pak věnována vězeňství (a situaci ve věznicích u kubánského Guan-tánama a v afghánském Bagramu) a rasové diskrimi-naci. Nejzajímavější částí je ale úvod, kde autoři odsu-zují západní pojetí univerzality lidských práv. [3]

Poznámkový aparát a odkazy na zdroje se v textu vy-skytují pouze sporadicky a většinou úplně chybějí. Některé údaje se i tak zdají být velice přesné, nicméně jiné jsou značně diskutabilní a pravděpodobně smy-šlené (např. že University of Massachusetts zakázala z bezpečnostních důvodů nošení hidžábu v univerzit-ním kampusu).

Důvody vydávání těchto zpráv a možné pozitivní efekty

Můžeme nalézt tři optimistické důvody, proč tyto zprávy vznikají. První je velice prostý - státu jde je-nom o zlepšení lidskoprávní situace v jiném státu, jak se například snaží doložit Dolgov v ruské zprávě. Za-druhé, zpráva může zaplnit mezeru na poli světové-ho monitoringu dodržování lidských práv jednoduše tím, že je namířena na zemi, které se jinak hledáček pozornosti vyhýbá. Tento argument lze potvrdit tak, že evropské či americké orgány sledují celý svět, ale nesledují samy sebe.

Třetím a posledním důvodem může být diverzifikace a rozšíření celkového náhledu na problematiku lid-ských práv jako takových, tedy že ono západní poje-tí lidských práv není jediným možným prizmatem na dané téma - západní státy přece nemusejí mít ve všech ohledech právo na to určovat, jakým způsobem má vy-padat situace v zemích, kde kulturní i historický vývoj stojí za dlouhodobě naprosto odlišnými zvyky a tradi-cemi, které mohou být v mnoha ohledech v protikladu k oněm prosazovaným západním hodnotám.

Samozřejmě se vyskytují i další názory, proč dochází k vydávání těchto zpráv. Například Andrew Wolman ze soulské univerzity specializující se na lidskoprávní tematiku v rámci mezinárodních vztahů nachází ně-kolik dalších - v první řadě se podle něj může jednat o odvetu za kritiku ze strany USA nebo EU ohledně nedodržování lidských práv v dané zemi. Navíc ideál-ní odpovědí na ne zrovna přívětivou cizí zprávu je ne zrovna přívětivá vlastní zpráva.

Dále také může jít o odvedení pozornosti od vlastních problémů poukázáním na někoho jiného a jeho problé-my a s tím úzce související perfektní načasování vydání zpráv - čínské několik dnů po americké a rus-ké několik dnů po unijní. V neposlední řadě lze podle Wolmana vlastní chyby ospravedlnit jednoduchým dů-

kazem, že tyto chyby dělají vlastně všichni, a to i včet-ně těch hlasitých západních kritiků.

Dá se spekulovat nad tím, jaký je pravý důvod toho, že se tak tyto státy chovají. Na jednu stranu sice pode-psaly, ratifikovaly a přijaly za své některé základní lid-skoprávní dokumenty OSN, na druhou stranu je nic-méně možné, že toto jejich chování je spíše důsledkem snahy o diskreditaci Západu jako takového. S tím sou-visí i možnost, že tyto státy nechtěně a nepřímou pod-porují vlastní domácí lidskoprávní aktivisty a NGOs, kteří tím dostávají pomyslnou vodu na mlýn - v tomto směru se situace nemalým způsobem podobá 70. létům minulého století, kdy něco podobného znamenala Hel-sinská konference pro státy střední a východní Evropy.

Zajímavým zjištěním, které vyplývá ze studia těch-to zpráv, tedy zůstává fakt, že ne zrovna exemplární případy liberálně-demokratického státního zřízení za-čínají jistým (byť minimálním) způsobem akcentovat lidskoprávní rámec svých domácích a potažmo i za-hraničních politik.

Čínské, ruské nebo iránské zprávy se však pravděpodobně nikdy nestanou akceptovaným referenčním zdrojem pro akademiky a lidskoprávní aktivisty už kvůli tendenčnosti a spornosti některých svých závěrů, nehledě na chybějící nebo úplně vymyšlené zdroje, ze kterých zprávy někdy vycházejí.

Poznámky:

[1] State Council Information Office of the People's Republic of China. 2013. "Human Rights Record of the United States in 2012." Dostupné z <http://www.scio.gov.cn/zxbd/wz/Document/1314582/1314582.htm>

[2] Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. 2013. "Report on the Human Rights in the European Union." Dostupné z <http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2014/01/Russian-MFA-Report-on-Human-Rights-in-the-EU-2013.pdf>

[3] High Council for Human Rights. 2014. "Iran Releases Report on US Human Rights Violations." Dostupné z <http://en.humanrights-iran.ir/news-21484.aspx>

Zdroje:

Wolman, Andrew. 2015. "Review Essay - Human Rights Reports from Illiberal States." *Journal of Human Rights Practice* vol. 7, no. 1, pp. 166-176.

Fotografie:

[1] Ubikace vězňů v Bagramu, foto: U.S. Embassy in Kabul, Afghanistan, Wikimedia Commons, CC-PD-US-DOS.

[2] Budova Ministerstva zahraničních věcí Ruské federace v Moskvě, foto: sailko, Wikimedia Commons, CC-BY-SA-3.0.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Spravedlnost ve Středoafričké republice – nový přírůstek do rodiny hybridních trestních tribunálů

Veronika Bazalová

Středoafričká republika se od prosince 2012 potýká s vnitrostátním konfliktem mezi muslimskými a křesťanskými povstaleckými skupinami. Situace došla až tak daleko, že současná středoafričká politická reprezentace zvažuje založení Zvláštního trestního soudu pro zločiny spáchané v tomto konfliktu.

Současná krize ve Středoafričké republice (dále jen „SAR“) začala v prosinci 2012. Tehdy v zemi zahájila své působení Séléka, povstalecká organizace složená především z muslimů ze SAR, sousedního Čadu a Súdánu. Séléka útočila na lidi z křesťanské náboženské většiny a snažila se o odstranění vlády tehdejšího prezidenta SAR Françoise Bozizého. V březnu 2013 se jim skutečně podařilo prezidenta svrhnout a za vůdce země se prohlásil velitel Séléky – Michel Djotodia.

Činnost Séléky vyprovokovala vznik tzv. anti-balaka (anti-mačetových) skupin, které vycházely především z křesťanské komunity. Konflikt tak vznikl především po náboženské linii. Hlavním motivem bojů je ovšem politický vliv. Po aktivním zapojení sil mezinárodního společenství (dva tisíce francouzských vojáků, 800 vojáků z EU, třináct tisíc modrých přileb v rámci peace-keepingové operace MINUSCA [1]) Michel Djotodia rezignoval a uprchl ze SAR. Násilí mezi oběma nepřátelými tábory ovšem doposud neustalo.

V lednu 2014 se mezitímní prezidentkou stala Catherine Samba-Panza. Její vláda v lednu 2015 předložila návrh zákona, jehož cílem je vytvořit ve spolupráci s mezinárodním společenstvím Zvláštní trestní soud (*Special Criminal Court*; dále jen „Soud“) se sídlem v Bangui, hlavní město SAR. Soud by měl vyšetřovat a stíhat nejzávažnější zločiny stále probíhajícího konfliktu [2]. Složení soudu by bylo smíšené – z celkového počtu 27 soudců by 14 pocházelo ze SAR, zbývajících 13 by byli mezinárodní soudci z různých zemí [3]. Tímto se zajistí dostatečná expertiza personálu Soudu při vyšetřování tak závažných zločinů.

Dle předkladatele návrhu zákona by činnost Soudu měla být komplementární k činnosti Mezinárodního trestního soudu (dále jen „MTS“), jehož žalobkyně Fatou Bensouda zahájila vyšetřování situace v SAR na podzim 2014 (blíže viz Bulletin 10/2014, s. 9). MTS

Catherine Samba-Panza, prozatímní prezidentka SAR. [1]

ovšem stíhá pachatele pouze těch nejzávažnějších zločinů. Soud by se tak měl postarat o pachatele válečných zločinů a zločinů proti lidskosti menšího kalibru.

Vytvoření Soudu podpořilo i devatenáct středoafričských a mezinárodních lidskoprávních nevládních organizací. O návrhu zákona musí nyní hlasovat Národní přechodná rada (*National Council of Transition*). Ta by měla o návrhu rozhodnout v průběhu aktuální schůze, která začala 2. března 2015 a která má trvat tři měsíce. Objevují se ovšem i hlasy proti Soudu. Jeden nejmenovaný středoafričský soudce prohlásil, že celý návrh je nesmysl. V Bangui již existuje trestní soud, který by si měl umět s takovými zločiny poradit. Potřebuje pouze dostatečné prostředky. Vytvoření nového soudního systému je dle něj pouze záminkou k politickým tahanicím o moc nad justicí. [4]

Vytvoření Soudu by přineslo jistě mnoho pozitivního. Předně by to zastavilo dosavadní převládající beztrestnost v zemi za politicky motivované zločiny. Náboženské, etnické a politické konflikty totiž SAR v menší míře sužují již přes dvacet let. Nevládní organizace volající po vytvoření Soudu jsou přesvědčeny o tom, že dosavadní beztrestnost byla jedním z hlavních im-

pulzů pro stávající konflikt [5]. A není v silách a ani smyslem MTS stíhat veškeré spáchané zločiny. Soud by tak spoluprací a sdílením informací mohl v mnohém ulehčit i vyšetřování MTS. Řízení před Soudem by mohla mít pozitivní vliv i na atmosféru ve společnosti. Vzhledem k tomu, že Soud by měl mít sídlo přímo v Bangui, mohla by jeho řízení připadat běžným obyvatelům SAR bližší a jeho výsledky viditelnější než řízení před vzdáleným MTS v Haagu.

Návrh nového Soudu ovšem přináší i řadu pochybností. Zřízení nového soudu s mezinárodním zastoupením může být poměrně drahé. Finančně by se na realizaci Soudu měla podílet SAR a mezinárodní společenství pomocí dobrovolných příspěvků. Nově fungující instituce se může rovněž potýkat s nedostatkem zkušeností a řízení tak mohou být zdlouhavá. V neposlední řadě se nabízí technická otázka vztahu mezi Soudem a MTS. MTS totiž vyšetřuje zločiny pouze v tom případě, že stát není schopný, nebo ochotný vyšetřit zločiny sám [čl. 17 odst. 1 písm. a) Římského statutu]. Pokud by Soud skutečně začal fungovat, pak by se MTS měl s ohledem na princip komplementarity zabývat otázkou, zda je jeho další působení v SAR ještě nezbytné.

Poznámky:

[1] Blíže viz rezoluce Rady bezpečnosti OSN ze dne 10. dubna 2014, S/RES/2149 (2014), dostupná na [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149\(2014\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2149(2014)).

[2] Z dostupných dokumentů není jasné, jaká by měla být časová jurisdikce Soudu. Lze ovšem předpokládat, že Soud bude stíhat zločiny od počátku konfliktu v prosinci 2012.

[3] Více informací k personálnímu obsazení Soudu je dostupných na <http://www.lanouvellecentrafrique.org/centrafrique-to-establish-of-a-special-criminal-court-in-bangui/>.

[4] Kompletní vyjádření nejmenovaného soudce je dostupné na <http://www.lanouvellecentrafrique.org/centrafrique-to-establish-of-a-special-criminal-court-in-bangui/>.

[5] Prohlášení nevládních organizací obsahuje deset argumentů pro vytvoření Soudu. Prohlášení je dostupné na <http://www.hrw.org/news/2015/02/20/why-special-criminal-court-central-african-republic-deserves-your-support>.

Zdroje:

Global Centre for the Responsibility to Protect. Reinforcing the Responsibility to Protect in the Central African Republic, 9. března 2015, (<http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2015-march-car-brief.pdf>).

Human Rights Watch. *Central African Republic: Create Court to Combat Impunity*, 20. února 2015, (<http://www.hrw.org/news/2015/02/20/central-african-republic-create-court-combat-impunity>).

Martin-White, S. *Centrafrique: To Establish a Special Criminal Court in Bangui*, La Nouvelle Centrafrique, 12. března 2015, (<http://www.lanouvellecentrafrique.org/centrafrique-to-establish-of-a-special-criminal-court-in-bangui/>).

Pinto, P. *Bientôt une Cour pénale spéciale en RCA?* RFI, 6. března 2015, (<http://www.rfi.fr/hebdo/20150306-cour-penale-internationale-cpi-cour-penale-speciale-republique-centrafricaine-rca-fatou-bensouda-justice/>).

Pinto, P. *Bientôt une Cour pénale spéciale en RCA?* RFI, 6. března 2015, (<http://www.rfi.fr/hebdo/20150306-cour-penale-internationale-cpi-cour-penale-speciale-republique-centrafricaine-rca-fatou-bensouda-justice/>).

Fotografie:

[1] Catherine Samba-Panza, prozatímní prezidentka SAR. Foto: U.S. Department of State, Public Domain.

[2] Bangui, hlavní město SAR. Foto: Africa Force a Makakaaaa, Wikipedia Commons, CC BY 2.0.

Bangui, hlavní město SAR. [2]

Prvá žena, ktorá mala byť súdená Medzinárodným trestným súdom

Katarína Hukelová

Bývalá prvá dáma Pobrežia Slonoviny Simone Gbagbo, prezývaná aj Železná lady alebo Hillary Clinton trópov, mala byť prvou ženou súdenou pred Medzinárodným trestným súdom. Nakoniec jej bude pravdepodobne udelená prezidentská milosť.

Simone Gbagbo, bývalá prvá dáma a manželka bývalého prezidenta Pobrežia Slonoviny Laurenta Gbagboa, bola národným súdom v Abidjane dňa 2 marca 2015 odsúdená na 20 rokov väzenia.

Už ako študentka lingvistiky a histórie sa Simone Gbagbo verejne angažovala a prvýkrát bola odsúdená v sedemdesiatych rokoch za kritiku prvého prezidenta Pobrežia Slonoviny po získaní nezávislosti od Francúzska Felixa Houphouet-Boignyho. V roku 1989 so svojim druhým manželom, neskorším prezidentom Laurentom Gbagbom, založili politickú stranu Ľudový front Pobrežia Slonoviny.

V decembri 2010, po dekáde svojej vlády, prehral Laurent Gbagbo súboj o prezidentské kreslo so svojim dl-

horočným rivalom, súčasným prezidentom Alassanom Quattarom. Laurent Gbagbo odmietol uznať výsledky volieb, ktoré medzinárodné spoločenstvo označilo za slobodné a férové, a nariadil vojakom udržať kontrolu nad prezidentským palácom, štátnou televíziou a kasárňami. Nasledovalo päť mesiacov krvavých bojov medzi stúpcami oboch táborov, ktoré pripravili o život 3 tisíc ľudí a ďalších 800 tisíc muselo opustiť svoje domovy. Ku konfliktu prispeli aj náboženské rozpory medzi väčšinovými kresťanmi reprezentovanými Gbagbom a moslimami na čele s Quattarom. Simone Gbagbo bola v tom čase vedúcou osobnosťou manželskej politickej strany Ľudový front.

Povolebné násilie bolo zastavené až na základe intervencie medzinárodných síl OSN, na čele s Francúzskom. Laurent a Simone Gbagbo boli zadržaní v apríli 2011 v Abidjane. Medzinárodný trestný súd (MTS) vydal v novembri 2011 zatykač na Laurenta Gbagboa, ktorý bol ešte v tom istom mesiaci prevezený do Haagu. Je obžalovaný zo zločinov proti ľudskosti. Prejednávanie jeho prípadu je naplánované na júl 2015.

Simone Gbagbo bola po zadržaní v apríli 2011 umiestnená do domáceho väzenia v mestečku Odienne na severozápade krajiny. Aj na ňu vydal MTS ešte vo februári 2012 zatykač za spáchanie zločinov proti ľudskosti.

V októbri 2013 požiadal MTS vládu Pobrežia Slonoviny o vyjadrenie sa k zatykaču na Simone Gbagbo, pričom Pobrežie Slonoviny oficiálne spochybnilo predloženie prípadu MTS. Vláda Pobrežia Slonoviny argumentovala tým, že prejednanie prípadu bývalej prvej dámy je skúškou schopnosti krajiny viesť takýto prípad a zároveň je to aj možnosť ako prispieť k národnému uzmiereniu.

Simone Gbagbo bola obžalovaná z narušenia verejného poriadku, organizovania ozbrojených gangov a z ohrozenia štátnej bezpečnosti. Súd v Abidjane jej uložil 20 ročný trest odňatia slobody. Domáci súd sa však vôbec nevysporiadal s otázkou spáchania zločinov proti ľudskosti, za spáchanie ktorých vydal MTS na Simone Gbagbo zatykač. Súčasný prezident Quattara, veľký rival Simone Gbagbo, dokonca nevytlúčil udelenie prezidentskej milosti 65 ročnej bývalej prvej dáme v záujme údajného uzmierenia národa.

V decembri 2014 senát MTS pre prípravné konanie odmietol námietku Pobrežia Slonoviny týkajúcu sa neprijateľnosti prejednávania prípadu Simone Gbagbo pred MTS. Pobrežie Slonoviny v nej argumentovalo tým, že Simone Gbagbo je už trestne stíhaná na národnej úrovni a teda konanie pred MTS nie je potrebné. MTS však v zmysle článku 17 Rímskeho

štatútu prijme námietku neprijateľnosti len vtedy, ak je prípad štátom reálne vyšetrovaný alebo prejednaný, v opačnom prípade nie je námietka neprijateľnosti akceptovaná. Pobrežie Slonoviny sa voči rozhodnutiu senátu pre prípravné konanie vo veci odmietnutia námietky neprijateľnosti odvolalo. O odvolaní by v priebehu roka 2015 mal rozhodnúť odvolací senát MTS.

MTS vzhľadom na zásadu komplementarity vo vzťahu k signatárskym krajinám Rímskeho štatútu môže podľa všetkého stále uplatniť svoju jurisdikciu voči Simone Gbagbo za spáchanie zločinov proti ľudskosti, keďže pred domácim súdom v Abidjane za ich spáchanie obžalovaná a teda ani odsúdená nebola. Aký postoj však nakoniec vo veci námietky neprijateľnosti prípadu Simone Gbagbo MTS zaujme, bude závisieť od rozhodnutia odvolacieho senátu.

Zdroje:

Antalová, K.: Africkú železnú lady odsúdili na dvadsať rokov, Denník SME, č. 58, Ročník 23, 11.3.2015, str. 8.

BBC (2015): Ivory Coast's former first lady Simone Gbagbo jailed, BBC News, 10 March 2015 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-31809073>).

France 24 (2015): Trial opens for Ivory Coast's Iron lady Simone Gbagbo, France24, 26. December 2015 (<http://www.france24.com/en/20141226-trial-opens-ivory-coast-iron-lady-simone-gbagbo/>).

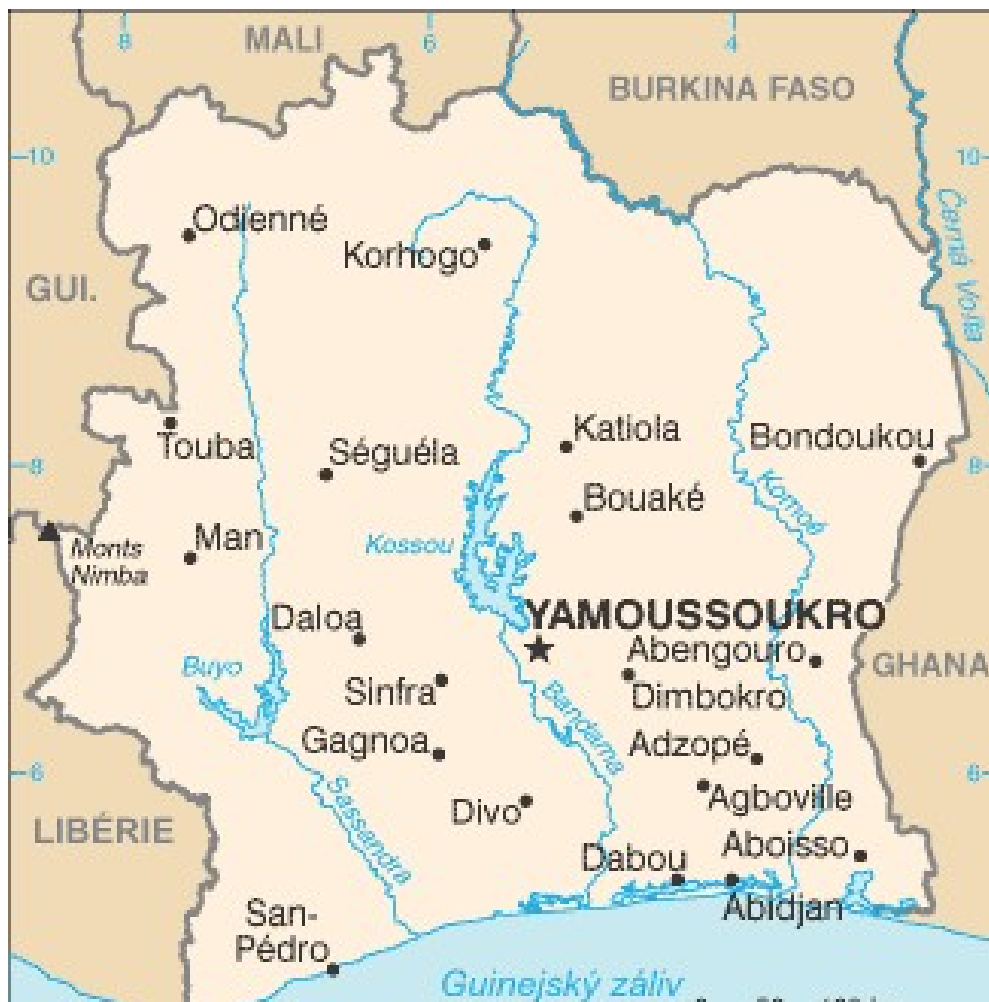
Human Rights Watch (2014): Côte d'Ivoire: Surrender Simone Gbagbo to the ICC, Human Rights Watch, 11 December 2014 (<http://www.hrw.org/news/2014/12/11/cote-d-ivoire-surrender-simone-gbagbo-icc>).

ICC (2012): The Prosecutor v. Simone Gbagbo, ICC – 02/11 – 01/12 (http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/icc0211/related%20cases/icc02110112/Pages/index.aspx).

Fotografie:

[1] Vlajka Pobrežia Slonoviny. Autor: Nicolas Raymond, 10 April 2012, Flickr Creative Commons, CC BY- 2.0.

[2] Mapa Pobrežia Slonoviny. Autor: Timichal, Wikipedia Commons, CC BY 2.0.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Mater semper certa est?

Martina Grochová

Na vnímání rodiny a rodičovství se v posledních letech výrazně podepsaly společenské změny, vysoká rozvodovost a velký počet dětí žijících v neúplných rodinách. S těmito změnami se národní právní řády i judikatura Evropského soudu pro lidská práva víceméně vypořádaly. Mnohé otázky však nyní přináší nové jevy jako například tzv. surogátní mateřství, jemuž se v nedávném rozsudku *Paradiso a Campanelli* proti Itálii zmíněný soud věnuje.

Kdo je rodičem dítěte?

Mater semper certa est, pater incertus – stará římská zásada, která se však nepromítla pouze do práva římského, ale také do dnes již neúčinného zákona o rodině. Zejména druhá část této věty, která je založena na tezi, že otec je nejistý, byla mnohdy zpochybňována v debatách o podobě nového občanského zákoníku.[1] Mnozí poukazovali na to, že dnes v době testů DNA lze jen stěží trvat na tom, že stále panuje nejistota nad tím, kdo je biologickým otcem dítěte. Nakonec však koncepci rodičovství stojící na výše uvedené zásadě najdeme i v novém občanském zákoníku, který úpravu rodičovství prakticky přejal.

V posledních letech se však do otázek rodičovství stále silněji promítá také to, že dnes již nemalý počet dětí vyrůstá v rodinách homoparentálních, narodilo se z umělého oplodnění nebo tzv. náhradní matce. V těchto případech pak klasická definice rodičovství mnohdy nepostačuje a otázkou je, zda spíše v dnešní době, kdy nezřídka dáváme přednost rodičovství sociálnímu před rodičovstvím biologickým, můžeme vůbec považovat některého z rodičů za jistého. Právě v těchto případech je také silně akcentován jejich lidskoprávní aspekt, a tím důležitější se stává judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP).

Jednou z vůbec nejspornějších forem sociálního rodičovství je právě surogátní mateřství [2]. Právní úprava je mezi státy Evropy výrazně nejednotná. Surogátní mateřství totiž přináší celé množství otázek, a to zejména lidskoprávních a etických. Někteří na něj pohlíží jako na obchodování s dítětem, případně jako na obchodování s tělem surogátní matky. Jiní tuto možnost považují za přirozenou, vzhledem k množství neplodných párů a možnostem medicíny.

Sporná zůstává také otázka, pokud surogátní mateřství umožnit, tak jakým způsobem? Jak daleko lze zajít? Někteří trvají na tom, aby náhradní matka dítě pouze odosila, aby však bylo biologicky „zákazní-

Ilustrace foto [1]

ků“, tedy zamýšlených rodičů. Jiní jsou toho názoru, že lze využít přímo genetického materiálu náhradní matky a zamýšleného otce, a někteří dokonce připouštějí i možnost, že dítě nebude s budoucími rodiči spřízněno vůbec, přesto budou po jeho narození zapsáni do rodného listu. Výrazně spornou zůstává také otázka finančního odměňování náhradní matky.

ESLP k otázce surogátního mateřství

K otázce surogátního mateřství se ESLP vyjadřoval dosud dvakrát – v případě *Menesson proti Francii* [3] a v případě *Labassee proti Francii* [4]. V obou šlo o francouzský pár, který odjel do USA, kde využil tam legálních služeb náhradní matky, která páru porodila dítě. Oba páry se pak s dětmi vrátily do Francie, kde požadovaly zapsání dítěte do matriky. To jim však nebylo umožněno. ESLP v obou případech jasně odlišil práva rodičů od práv dítěte. V obou případech totiž dospěl k závěru, že práva rodičů nebyla porušena, ale naopak práva obou dětí porušena byla, když postupem francouzských státních orgánů byly uvrženy do značně nevýhodného a nejistého postavení – ať už jde o možnost získat státní občanství nebo například možnost dědit po svých rodičích.

V případě *Paradiso a Campanelli proti Itálii* [5] byla situace poněkud odlišná. V daném případě se italský pár rozhodl odjet do Ruska a zde navštívil kliniku, která legálně nabízela surogátní mateřství. Podmínkou podle ruského práva je biologický vztah dítěte alespoň k jednomu z rodičů, kteří chtějí služeb surogátní matky využít. Poté, co se dítě narodilo, byly v Rusku učiněny veškeré kroky k tomu, aby mohl být italskému páru vydán rodný list dítěte, kde byli uvedeni jako rodiče, a aby mohli odjet zpět do Itálie.

Italské úřady však odmítly uznat ruský rodný list dítěte a bylo zahájeno trestní řízení i řízení opatrovnické. V průběhu soudních sporů se prokázalo, že dítě není v biologickém vztahu ani k jednomu z „rodičů“, a tedy není naplněna podmínka dle ruského práva. Na základě tohoto zjištění bylo dítě z rodiny odebráno, umístěno do dětského domova, následně do pěstounské péče a poté do péče budoucích osvojitelů. Dítěti byl vydán nový rodný list a italskému páru byl zakázán veškerý styk s ním.

Kde leží nejlepší zájem dítěte?

ESLP v první řadě zdůraznil, že jde o záležitost velmi delikátní. Přestože však jde o otázku, ve které neexistuje evropský konsenzus, dospěl k názoru, že prostor pro uvážení státu je zde relativně úzký, neboť došlo k velmi závažnému zásahu do nastoleného vztahu mezi dítětem a rodiči (byť šlo o vztah *de facto* a nikoliv

biologický). ESLP zdůraznil, že jde o velmi citlivou záležitost. Stěžovatelé se nacházeli ve složité životní situaci, když se dlouho snažili počnout dítě přirozenou cestou, následně osmkrát neúspěšně podstoupili umělé oplodnění a čtyři roky pak byli zařazeni na čekací listině jako osvojitelé. ESLP také přihlédl k tomu, že ještě po příjezdu zpět do Itálie byli stěžovatelé přesvědčeni, že stěžovatel je biologickým otcem dítěte, a že o opaku se dozvěděli teprve z provedeného testu DNA, který dobrovolně absolvovali.

Národním soudům ESLP vytkl zejména to, že nepočkaly na výsledek trestního řízení vedeného se stěžovateli. Italské soudy také nesprávně uzavřely, že stěžovatelé jsou nezpůsobilí rodiče, a to jen proto, že se dopustili obcházení zákona. Stěžovatelé přitom byli v Itálii zařazeni na seznam vhodných osvojitelů, a tedy museli projít náročným procesem, ve kterém své kvality jako rodiče museli nepochybně prokázat. Orgány také pochybily, když dítěti odňaly jeho identitu a novou identitu dítě nabylo teprve o více než dva roky později. Dlouhou dobu tak dítě pro stát, v němž žilo, prakticky vůbec neexistovalo. ESLP uzavřel, že nelze hodnotit jako přiměřený prostředek odebrání dítěte z péče stěžovatelů za situace, kdy k nim mělo velmi silný afektivní vztah, žilo s nimi od svého narození a navíc jeho biologičtí rodiče jsou neznámí. Z tohoto důvodu ESLP uzavřel, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Co bude dál?

Jaksi navíc nad samotné rozhodnutí o porušení článku 8 Úmluvy se vyjádřil ESLP i k tomu, jaký by měl být další osud dítěte. Přestože bylo shledáno porušení práv stěžovatelů a dítěte, neznamená to, že dítě má být vráceno do péče stěžovatelů. ESLP uvedl, že dítě žije nyní v péči budoucích osvojitelů od počátku roku 2013 a nepochybně si k nim utvořilo silné citové vazby. Nelze proto požadovat, aby dítě bylo opět vytrženo ze svého rodinného prostředí a vráceno do péče stěžovatelů. Rozhodnutí o tom, kde bude dítě vyrůstat, je tedy nyní v rukou italských soudů. Pro stěžovatele jde tedy o jakési Pyrrhovo vítězství – přestože se domohli konstatování, že bylo porušeno jejich právo, a finančního odškodnění, se svým dítětem se již pravděpodobně neshledají.

ESLP v rozsudku vůbec nevyjádřil svůj postoj k surogátnímu mateřství obecně a k věci přistupoval čistě z pohledu nejlepšího zájmu dítěte. Přesto svým rozsudkem dává do rukou mocnou zbraň všem, kdo chtějí surogátního mateřství využít, přestože to v zemi, kde bydlí, není dovoleno. Odcestovat do země, kde surogátní mateřství umožňují, v dnešní době není problém.

A ESLP jasně vyslal signál, že nelze takto založené rodičovství neuznat jen proto, že stát sám náhradní mateřství zakazuje (či neumožňuje), bylo-li by to v rozporu se zájmem dítěte.

Na druhou stranu je zřejmé, že významnou roli hrají konkrétní okolnosti případu, v dané věci to byla zejména dobrá víra stěžovatelů, ale také jejich složitá životní situace. Nelze proto rozsudek příliš zobecňovat. V brzké době se snad můžeme těšit ještě na další rozhodnutí ESLP ve věci surrogátního mateřství, a to ve věci *D. a R. proti Belgii*.^[6]

Ilustrační foto [2]

Poznámky:

[1] K tomu srov. např. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: HURDÍK, Jan; FIALA, Josef; SELUCKÁ, Markéta (eds.). *Tradice a inovace v občanském právu. Sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25. 9. 2007*. Brno: Masarykova univerzita – Právnická fakulta, 2007, s. 143–147.

[2] Pojem surrogátní (někdy také surogátní nebo náhradní) mateřství označuje proces, kdy žena nosí dítě na základě dohody, že toto dítě bude předáno po porodu do péče jiného páru (či jednotlivce), kteří budou zapsáni do rodného listu dítěte jako jeho rodiče. Náhradní matka je obvykle uměle oplodněna, někdy se však připouští i existence surrogátního mateřství, kdy k otěhotnění dochází přirozenou cestou. Dítě může, ale nemusí, být biologicky spřízněno se svými právními rodiči.

[3] *Mennesson proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, stížnost č. 65192/11.

[4] *Labassee proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, stížnost č. 65941/11.

[5] *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 27. ledna 2015, stížnost č. 25358/12.

[6] *D. a R. proti Belgii*, stížnost č. 29176/13, (<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-139544>).

Fotografie:

[1] Ilustrační foto. Zdroj: pixabay, CC0 Public Domain.

[2] Ilustrační foto. Zdroj: pixabay, CC0 Public Domain.

Současné postavení ukrajinských žadatelů o mezinárodní ochranu

Veronika Helferová

Asi každý zaznamenal zprávy týkající se událostí na Ukrajině. Cílem tohoto článku je pokusit se nastínit, jak toto dění ovlivňuje postavení ukrajinských žadatelů o mezinárodní ochranu, případně ukrajinských státních příslušníků žijících v některém ze smluvních států Rady Evropy, kterým bylo uloženo vyhoštění zpět do vlasti, a to ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se zásady *non-refoulement*.

Ozbrojený konflikt na Ukrajině

Nejprve si pojdme krátce shrnout, co se na Ukrajině od listopadu 2013 odehrálo. Vše začalo proevropskou demonstrací v Kyjevě, jejíž příčinou bylo rozhodnutí ukrajinské vlády nepodepsat asociační dohodu s Evropskou unií. Původně klidný protest se zejména z důvodu násilných zásahů ze strany policie radikalizoval a vyústil v úmrtí nejméně 85 demonstrantů, 18 policistů a stovky zraněných. Násilí, ke kterému v průběhu třech měsíců demonstrací na Majdanu docházelo, včetně mučení a ponižování demonstrantů ze strany policistů, nebylo následně efektivně vyšetřováno a většina viníků tak zůstala nepotrestaných. Nevyjasněný zůstal také osud několika osob, které byly v průběhu demonstrací uneseny.

Poté, co prezident Viktor Janukovyč opustil Ukrajinu a byla vytvořena prozatímní vláda, se na východě země v převážně ruskymluvicích oblastech Donbasu začaly objevovat násilné protesty. V únoru 2014 potom došlo k okupaci Krymu ruskými jednotkami a proruskými separatisty. V důsledku referenda, které se na Krymu konalo v březnu, byla podepsána „smlouva“ s Moskvou o anexi území Ruskem. Nutno podotknout, že referendum vyhlášené samozvaným vedením bylo ignorováno ze strany proukrajinských obyvatel Krymu.

V průběhu dubna potom separatisté převzali kontrolu nad velkou částí Donbasu. Vláda následně vyhlásila počátek protiteroristické operace a zahájila jednu z několika vln mobilizace. Situace rychle vyústila v ozbrojený konflikt mezi vládními silami a skupinami separatistů podporovaných Ruskem. Prokyjevské síly byly ve výhodě do doby, než Rusko posílilo svou vojenskou angažovanost. V září bylo na jednání v Bělorusku dojednáno zastavení palby, ale boje přesto v nižší míře pokračovaly a pokračují i nadále. Výsledkem ozbrojeného konfliktu byla, dle zprávy OSN uveřejněné dne 9. února 2015, smrt nejméně 5 486 osob.

Obě strany konfliktu porušují mezinárodní válečné a humanitární právo, zejména umístováním vojenských

jednotek a používáním neřízených raket a výbušnin v obydlených oblastech. Na Krymu dochází k únosům, mučení a vraždění jak na straně proukrajinských aktivistů, tak i proruských separatistů. Terčem proruských paramilitárních jednotek se stali zejména krymští Tataři, muslimská etnická skupina obývající poloostrov, která veřejně deklarovala podporu Ukrajině. Zvláště potom členové Mejlis, voleného orgánu, který je ukrajinskou vládou uznáván jako reprezentant této menšiny. Veškeré jednání zůstává bez jakéhokoli vyšetřování a potrestání viníků, neboť ukrajinské i separatistické orgány nad činy svých přívrženců přivírají oči.[1]

Okolnosti zákazu odeslání cizince zpět do země původu

Princip *non-refoulement* zakazuje odeslání osoby do země, kde by byl ohrožen její život nebo jí hrozilo závažné porušení lidských práv. Najdeme jej v čl. 33 Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků. V Evropské úmluvě o lidských právech (dále jen „Úmluva“) není tento princip výslovně zakotven, nicméně Evropský soud pro lidská práva (dále také jen „ESLP“) interpretací Úmluvy došel k závěru, že zákaz vyhoštění osoby z území státu za určitých okolností existuje. Stát se totiž dle ESLP nemůže zbavit závazku zajistit každému práva chráněná Úmluvou tím, že jej odešle do jiného státu. Princip *non-refoulement* se objevuje zejména v souvislosti s výkladem článků 2 a 3 Úmluvy, tedy práva na život a zákaz mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení, přičemž průlomovým bylo v této oblasti rozhodnutí ve věci *Soering proti Spojenému království*. [2]

Obecně tedy platí, že smluvní stát nemůže vyhostit ani vydat cizince do země, pokud existují vážné důvody domnívat se, že mu tam hrozí reálné nebezpečí mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání. Výkladem pojmu „reálné nebezpečí“ se ESLP zabýval v rozhodnutí *Saadi proti Itálii*. [3] kde uvádí, že reálné nebezpečí neznamena jistotu, ale určitou míru pravděpodobnosti, že porušení stěžovatelových práv v cílové zemi nastane.

Tato pravděpodobnost musí být vyšší než pouhá možnost a reálnost nebezpečí se zakládá na dvou faktorech, kterými jsou obecná situace v cílové zemi a osobní okolnosti stěžovatele. Samotná špatná situace v cílové zemi zpravidla pro shledání existence reálného nebezpečí nestačí. Tato by byla dostatečným důvodem pouze v případě tzv. totálního konfliktu a taková intenzita konfliktu je spíše výjimečná. ESLP ji shledal například v roce 2011 v Mogadišu v Somálsku. [4] Naopak za totální konflikt nebyla považována válka v Iráku. [5]

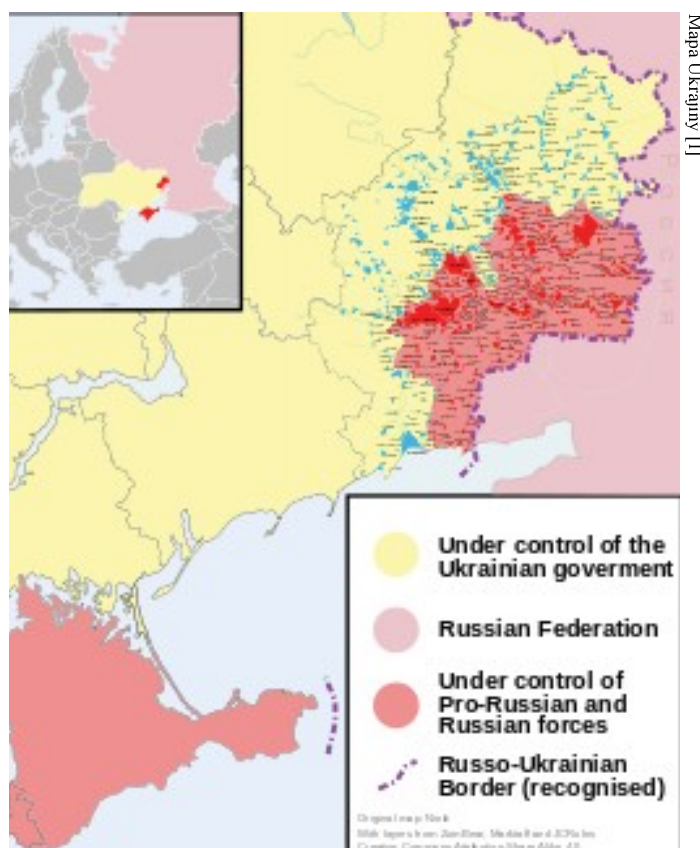
V případech, kdy ozbrojený konflikt v cílové zemi nedosahuje intenzity totálního konfliktu, je pro uplatnění

principu *non-refoulement* nezbytné prokázat relevantní skutečnosti týkající se specifické situace konkrétní osoby. Těmito zvláštními rizikovými faktory mohou být příslušnost k rizikové skupině, která je v cílové zemi vystavena pronásledování, [6] příslušnost k minulému režimu [7] či k pronásledované menšině [8] nebo předchozí jednání stěžovatele. [9] Naopak například povinnost vojenské služby není ESLP obecně chápána jako okolnost zakládající porušení Úmluvy. [10]

Nebezpečí hrozící v cílové zemi je relevantní, pokud vychází přímo od orgánů dané země nebo i ze strany soukromých osob v případě, že mu státní orgány nejsou schopny zabránit. Dále také platí, že skutečnost, že nebezpečí existuje na části území cílového státu, ještě neznamená, že odeslání cizince do toho státu bude s Úmluvou v rozporu. Státy se v řadě případů mohou spolehnout na to, že vyhošťovaná osoba se v cílové zemi bude moci uchýlit do oblasti, kde jí nebezpečí nehrozí. To je podmíněno zejména tím, že daná osoba může do bezpečné oblasti cestovat a usadit se tam. [11]

Navrácení cizinců na Ukrajinu

S ohledem na výjimečnost a přísná kritéria totálního konfliktu lze mít za to, že situace na Ukrajině jeho intenzity nedosahuje. Bude tedy záležet na každém konkrétním případě a situaci jednotlivce, zda by jeho případné navrácení na Ukrajinu mohlo být s principem *non-refoulement* v rozporu. Jak bylo uvedeno, relevantním důvodem nebude obava z vý-

konu vojenské služby v důsledku vyhlášené mobilizace či bydliště v některé z konfliktem zasažených částí země.

Situace by mohla být jiná, pokud by se jednalo například o proukrajinského aktivistu pocházejícího z některého z Ruskem okupovaných regionů, který byl již před svým odchodem určitým způsobem pronásledován či příslušníka tatarské menšiny na Krymu. I v těchto specifických případech by ale bylo vždy nutné zvážit, zda nepřichází v úvahu možnost tzv. vnitřního přesídlení do jiné, klidnější a bezpečnější části země.

Poznámky:

[1] Amnesty International, 2015, *Amnesty International Report 2014/15: The State Of The World's Human Rights*.

[2] *Soering proti Spojenému království*, rozsudek pléna ze dne 7. 7. 1989, č. stížnosti 14038/88.

[3] *Saadi proti Itálii*, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 2. 2008, č. stížnosti 37201/06.

[4] *Sufi a Elmi proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 28. 6. 2011, č. stížnosti 8319/07.

[5] *Müslim proti Turecku*, rozsudek ze dne 26. 4. 2005, č. stížnosti 53566/99 a *F.H. proti Švédsku*, rozsudek ze dne 20. 1. 2009, č. stížnosti 32621/06.

[6] *Hilal proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 6. 3. 2001, č. stížnosti 45276/99: vyhoštění do Tanzanie.

[7] *N. proti Finsku*, rozsudek ze dne 26. 7. 2005, č. stížnosti 38885/02: vyhoštění do Demokratické republiky Kongo.

[8] *Salah Sheekh proti Nizozemsku*, rozsudek ze dne 11. 1. 2007, č. stížnosti 1948/04: vyhoštění do Somálska a *S. H. proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 15. 6. 2010, č. stížnosti 19956/06: pronásledování Nepálců v Bhútánu.

[9] *Jabari proti Turecku*, rozsudek ze dne 11. 7. 2000, č. stížnosti 40035/98: stěžovatelka spáchala v Íránu cizoložství a po návratu jí hrozil nelidský trest.

[10] *A a FBK proti Turecku*, rozhodnutí Komise o přijatelnosti ze dne 12. 1. 1991, č. stížnosti 1441/88.

[11] *Salah Sheekh proti Nizozemsku*, rozsudek ze dne 11. 1. 2007, č. stížnosti 1948/04.

Zdroje:

Amnesty International. 2015. *Amnesty International Report 2014/15: The State Of The World's Human Rights*.

Human Rights Watch. 2015. *World Report 2015*.

Kmec et al. 2012. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck.

Fotografie:

[1] Mapa Ukrajiny. Zdroj: Niele, Wikimedia, CC BY-SA 4.0.

Satirické reklamy jsou chráněny v zájmu demokratické společnosti

Jana Jeřábková

Evropský soud pro lidská práva vydal nedávno dvě rozhodnutí týkající se střetu práva na soukromí a svobodu projevu. Manžel monacké princezny Ernst August von Hannover a muzikant Dieter Bohlen se domáhali svých práv na ochranu soukromí, které bylo podle nich narušeno užitím jejich křestních jmen v reklamě na cigarety, nesené v satirickém duchu, aniž by k tomu dali svolení.

Dne 19. února 2015 se Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vypořádal se dvěma stížnostmi proti Německu, které podle stěžovatelů neposkytlo dostatečnou ochranu jejich soukromí. Oba případy přitahují pozornost také tím, že stěžovateli nejsou společensky bezvýznamní lidé. Jedním z nich je zakládající člen německé skupiny Modern Talking, Dieter Bohlen. Jeho případ se odvíjí od knihy *Hinter den Kulissen* („V zákulisí“), kterou vydal v roce 2003. V ní odhalil podrobnosti ze soukromí různých celebrit, které se následně domohly toho, aby byly určité pasáže z knihy vyjmuty.

V případě druhého stěžovatele, Ernsta Augusta von Hannovera, se podávání stížností ke štrasburskému soudu stává pomalu ale jistě téměř rutinní záležitostí. Pro rodinu Hannoverů je to už několikátá stížnost, kterou k ESLP podala (předcházely stížnost č. 59320/00 ze dne 24. 9. 2004, stížnost č. 40660/08 a 60641/08 ze dne 7. 2. 2012 [1] a stížnost 8772/10 ze dne 19. 9. 2013). Ve všech případech se rodina snažila navzdory popularitě bránit své soukromí. Tentokrát se Ernstu Augustu von Hannoverovi stal osudným veřejně známý fakt, že má sklony k impulzivnímu a agresivnímu chování.

Lucky Strike [1]

Zmíněných pochybení a nedostatků obou pánů se rozhodla využít společnost British-American Tobacco k oživení reklamy na cigarety Lucky Strike. V roce 2000 se stala křestní jména stěžovatelů součástí reklamní kampaně, která neskrývala určitou míru satiry. Jméno Ernst August figurovalo na plakátech se zdeformovanou krabičkou od cigaret, což symbolizovalo právě Hannoverovu výbušnost. Dieteru Bohlenovi pro změnu plakát nabízel radu, jak napsat dobrou knihu, přičemž některá slova byla začerněna jako poukázání na problémy, s nimiž se Dieter po vydání knihy potýkal.

Oba stěžovatelé se domáhali odškodnění u německých soudů za použití svých křestních jmen bez souhlasu v reklamě. Spolkový soudní dvůr však kromě obchodní povahy reklamy poukázal na její schopnost utvářet veřejné mínění a přispívat k veřejné debatě. Navíc reklama nebyla shledána ponižující či poškozující jejich jméno, proto byly žaloby zamítnuty.

Soukromí, nebo projev?

Obě osobnosti se tedy jaly domoci se svých práv ve Štrasburku. ESLP stál před otázkou, zda nedošlo k narušení rovnováhy mezi právem na soukromý život stěžovatelů a svobodou projevu obchodní společnosti. K posouzení situace využil kritérií, která nastolil ve své dosavadní judikatuře. Prvním kritériem byla problematika veřejného zájmu. Štrasburský soud se ztotožnil s výrokem Spolkového soudního dvora, že reklamy svým způsobem přispěly k debatě o událostech, jež byly v centru společenského zájmu. Přispívání k veřejné debatě, byť v satirickém duchu, označil neoddiskutovatelně za veřejný zájem chráněný v demokratické společnosti.

Druhé kritérium spočívalo ve společenské roli stěžovatelů. Jak již dříve ESLP právě Hannoveru obeznámil, lidé, kteří jsou ve společnosti známí, mohou jen stěží očekávat stejnou míru ochrany soukromí jako jejich veřejně neaktivní spoluobčané. Zatřetí se soud zabýval obsahem reklamy. Ani v tomto bodě ale neshledal zásah do práva na soukromý život, jelikož reklama neodhalovala žádnou dosud neznámou skutečnost. Vydání Bohlenovy knihy se všemi komplikacemi, které kolem ní vyvstaly, stejně jako problémy Ernsta Augusta von Hannovera se ztrátou sebekontroly, již dávno nepředstavovaly tajemství.

Nakonec došlo na posuzování toho, do jaké míry reklama ponižovala oba stěžovatele. Závěr vyzněl i tentokrát ve prospěch British-American Tobacco. Soud konstatoval, že reklama neměla ponižující dopady na stěžovatele a že na skutečnosti s nimi spojené, nářžky mířily jen nepřímě. Propojení mezi reklamou a zmíněnými událostmi tudíž nebylo patrné na první pohled.

ESLP sice připustil, že užívání jmen osobností v reklamě bez jejich souhlasu může vést k případům spadajících pod

Dieter Bohlen [2]

čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (právo na soukromý a rodinný život), avšak v tomto případě se mu jevila ochrana svobodného projevu v podobě žertovně laděné reklamy pro respektování demokratických principů důležitější.

Uvedené rozhodnutí vyjadřuje liberální postoj ESLP, jehož projevem je upřednostňování svobody projevu před ostatními právy. V dané souvislosti lze přitom těžko přehlédnout podobnost s přístupy amerických soudů, které svobodu projevu zakotvenou v prvním dodatku Ústavy Spojených států stavěly v žebříčku hodnot vždy velmi vysoko.

Poznámky:

[1] Smekal, Hubert. 2012. *Co nového ve Štrasburku. Co vše se může publikovat o celebritách*. Bulletin lidských práv IV, č. 2, s. 9-11.

Zdroje:

Letteron, Roseline. 2015. *Le prénom et la liberté d'expression publicitaire*. Contrepoints. 4. 3. 2015. (<https://www.contrepoints.org/2015/03/04/199971-le-prenom-et-la-liberte-d-expression-publicitaire>)

Ondřejová, Eva. 2015. *Desetiletá cesta od rozsudku von Hannover 1 k rozsudku von Hannover 3*. Bulletin advokacie. 5. 1. 2015. (<http://www.bulletin-advokacie.cz/desetileta-cesta-od-rozsudku-von-hannover-1-k-rozsudku-von-hannover-3>)

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 2015, *Bohlen proti Německu*, stížnost č. 53495/09.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 2015, *Ernst August von Hannover proti Německu*, stížnost č. 53649/09.

Fotografie:

[1] Lucky Strike. Zdroj: Benmooe, Wikimedia, CC BY-SA 3.0
[2] Dieter Bohlen. Zdroj: Blecmen, Wikimedia.

Do EU legálně, nebo jinak?

Martin Dominik

Evropská unie se potýká s vlnami uprchlíků přes Středozemní moře ze severní Afriky či po souši z válkou zmítané Sýrie. Mnozí z nich pak potřebují ochranu, a protože přicházejí nelegálními cestami, jejich pozice je velmi složitá. Jaké má problematika aspekty a jak by mohla EU reagovat?

O problematice uprchlictví do EU a jeho často smutném konci se již v Bulletinu psalo,[1] nicméně v březnu 2015 vydala Agentura Evropské unie pro lidská práva (*Fundamental Rights Agency*, dále jen FRA) publikaci, která nabízí jiný pohled a nové podněty k zamyšlení. Základem je větší důraz na využívání legálních způsobů ke vstupu do EU.

V současné době se ve světě nachází přes 50 milionů uprchlíků, což je nejvíce od konce druhé světové války. Situace vytváří značný tlak na ekonomicky vyspělé země, které jsou hlavními cíli putování uprchlíků. Jen za rok 2014 bylo zachyceno 278 000 osob snažících se dostat do EU neoficiálními cestami.

Zoufalí lidé se často uchylují k zoufalým řešením, a proto můžeme číst o pokusech přeloučit Středozemní moře v nevhodných plavidlech a jejich špatném osudu. Lidé takto přicházející mají mnohdy právo na mezinárodní ochranu, nicméně nelegálním vstupem svou situaci ztěžují a vystavují se nebezpečí. To hrozí nejen při cestě samotné, ale i před ní při jednání s pašeráky či převozníky, kteří lidskou důstojnost nepovažují za jednu z nejdůležitějších hodnot.

Syrský uprchlický tábor na hranici s Tureckem. [1]

Legálně lepší pro všechny

FRA uvádí, že legální příchod má mnoho výhod. Jednak je známa totožnost osoby, kterou pak lze snáze integrovat a není pro ni třeba psychologická pomoc, jelikož neprožila nepříjemné chvíle při pašování. Pokud se umožní větší počet legálních příchodů, mělo by zároveň dojít ke snížení nelegálních, což právě FRA prosazuje.

Státy EU ve srovnání s jinými, jako například USA nebo Austrálií, přijímají poměrně málo uprchlíků, na což FRA upozorňuje a doufá ve změnu praxe. Na druhou stranu je pravda, že v únoru 2015 země EU přislíbily přijmout 35 000 osob ze Sýrie.

Řešením by mohlo být zavedení nových legálních způsobů pro uprchlíky, jak se dostat do zemí EU. Konkrétně například zavedením programů zaměřených výběrově na specifická území nebo skupiny osob. V obecné rovině je tento nástroj již zakotven ve směrnici Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími, avšak za dobu své platnosti nebyl nikdy použit.

Lze shrnout, že vhodné nástroje existují, ale v praxi nejsou využívány. Není dokonce třeba ani hledat specifické nástroje pro uprchlíky. Přicházející osoba je často zároveň pracujícím, studentem či členem rodiny osoby usazené v EU. Dle FRA mohou na základě těchto skutečností pak být jednotlivci při splnění určených podmínek do EU vpuštěni.

Poznámky

[1] Mokrý, Veronika. Operace Triton – řešení problému uprchlictví na jižní hranici EU. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, říjen 2014, s. 21, (<http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/centrumlidskaprava.cz/files/attachment/bulletin/bulletin-vi-10.pdf>).

Zdroje

European Union Agency for Fundamental Rights. 2015. *Legal entry channels to the EU for persons in need of international protection: a toolbox*, (http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-focus_02-2015_legal-entry-to-the-eu.pdf).

Fotografie:

[1] Syrský uprchlický tábor na hranici s Tureckem. Zdroj: Henry Ridgwell, Wikimedia, Public Domain.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Nástrahy rozšíření pravomocí zpravodajských služeb

Petr Suchánek

Poslanecká sněmovna schválila v prvním čtení novelu zákona o zpravodajských službách, která má rozšířit jejich pravomoci. Důvodem rozšíření má být dle návrhu zákona současná nemožnost efektivně postupovat proti hospodářské kriminalitě, organizovanému zločinu a terorismu. Navrhovaná podoba zákona však uděluje zpravodajským službám pravomoci nad rámec deklarovaného účelu a neřeší dlouhodobý deficit jejich kontroly.

Boj s hospodářskou kriminalitou, organizovaným zločinem a terorismem má usnadnit novela zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (dále jen „ZoZ“), kterou Poslanecká sněmovna dne 11. března schválila v prvním čtení. Novela zákona, který v obecné rovině upravuje činnost Bezpečnostní informační služby (BIS), Vojenského zpravodajství a Úřadu pro zahraniční styky a informace, by měla posílit pravomoci těchto zpravodajských služeb v oblasti sledování finančních toků podezřelých subjektů. V případě schválení by novela měla platit od začátku příštího roku.

I když v médiích bylo o novelizaci referováno především ve spojení s islámským terorismem, jejím primárním účelem deklarovaným v důvodové zprávě má být boj proti hospodářské kriminalitě. Zpravodajské služby totiž v současnosti nemají oprávnění získávat informace od Finanční správy České republiky a jejich oprávnění získávat informace o klientech bank se vztahuje pouze na získávání informací v oblasti potlačování financování terorismu. Vedle toho nemají možnost identifikovat vlastníky telefonních čísel detekovaných při provádění odposlechů.

Sídlo BIS [1]

Jako příklad úskalí současného stavu uvádí důvodová zpráva případ, kdy Správa státních hmotných rezerv uskladňovala strategické nouzové rezervy nafty v zahraničních skladech společnosti Viktoriagruppe, jejíž majitelé byli nezjistitelní. I když společnost svoji vlastnickou strukturu státu nakonec předložila, zpravodajské služby neměly možnost pravost těchto údajů ověřit. Společnost Viktoriagruppe je přitom nyní v insolvenční správě a státu hrozí, že minimálně o část svých zásob přijde.

Navzdory mlčenlivosti a tajemství

Spolupráci s finanční správou má zdokonalit oprávnění požadovat od Generálního finančního ředitelství poskytnutí informací získaných při správě daní, které je zakotveno v novelizovaném znění § 11 odst. 2 ZoZ. Současná právní úprava sice umožňuje zpravodajským službám dodávat informace orgánům daňové správy, ale povinnost mlčenlivosti těchto orgánů znemožňuje opačný tok informací. Nově by sdílení informací mezi Generálním finančním ředitelstvím a zpravodajskými službami nebylo porušením daňového tajemství. Generální finanční ředitelství by nemuselo žádosti o informace vyhovět, pokud by poskytnutím informací mohlo dojít k narušení řádného výkonu správy daní. Není však jasné, za jakých situací by možnost odmítnutí došla praktického naplnění.

Zpravodajské služby v současnosti dále nemají přístup k databázi účastníků veřejně dostupné telefonní služby provozované telefonními operátory. Při provádění odposlechů tedy nemají možnost zjistit majitele neznámého telefonního čísla nebo naopak telefonní číslo účastníka hovoru. Podle důvodové zprávy tak dochází k paradoxní situaci, kdy zpravodajské služby mají přístup k obsahu zaznamenaných hovorů, ale jejich účastníky už nemohou jednoduše identifikovat. Podle § 11b ZoZ, který má do zákona přidat novela, by nyní zpravodajské služby měly stejně jako police oprávnění vyžádat si od provozovatelů veřejně dostupných telefonních služeb informace z databáze jejich účastníků.

Nejzásadnějším rozšířením pravomocí zpravodajských služeb je však změna § 11a ZoZ, podle něhož mají být zpravodajské služby oprávněny žádat od bank a spořitelních a úvěrních družstev poskytnutí informací o klientech pro plnění úkolů obecně ve své působnosti, a nikoliv jen v oblasti potlačování financování terorismu. Poskytnutí informací chráněných bankovním tajemstvím bude jako doposud možné jen v situaci, kdy je není možné získat jiným způsobem, a bude podléhat přivolení předsedy senátu Vrchního soudu v Pra-

ze. Současná právní úprava zpravodajským službám znesnadňuje spolupráci se zahraničními partnerskými službami, kterým často nemohou poskytnout víc, než velmi obecné informace.

Více pravomocí bez větší kontroly

Zejména rozšíření pravomocí zpravodajských služeb ve vztahu k bankám vzbuzuje pochybnosti o vhodnosti a přiměřenosti navrhované úpravy. Je zde patrný rozpor mezi deklarovaným účelem novelizace a jejím faktickým dosahem. Zpravodajské služby budou mít podle navrhované úpravy možnost žádat údaje o klientech bank v rámci celé své působnosti a nikoliv pouze v případech postupu proti hospodářské kriminalitě a organizovanému zločinu. Potenciál navrhované právní úpravy tak významně přesahuje cíle uvedené v důvodové zprávě.

Zákon o zpravodajských službách přitom zpravodajským službám umožňuje v § 8 odst. 3 sdílet zjištěné informace se státními a policejními orgány. Novela zákona tak podstatně rozšiřuje okruh osob, které se mohou seznámit s osobními údaji prověřovaných subjektů. Tato situace může vést k zásadnímu porušení práv těchto subjektů, což dokládá například případ kanadsko-syrského občana Mahera Arara, který byl díky podezření z napojení na síť Al-Káida deportován do Sýrie, kde byl posléze mučen. Podezření z terorismu se později ukázalo jako neopodstatněné. Důvodem deportace byly informace poskytnuté kanadskou tajnou službou americké straně. Případy jako tento byly zdrojem tvrdé kritiky, které byl podroben nedávný návrh zákona umožňující kanadským tajným službám

sdílení informací s ostatními státními orgány v nepřiměřeně širokém spektru případů.

S nástrahami významného rozšíření pravomocí souvisí skutečnost, že mu neodpovídají řádné kontrolní mechanismy. Poskytnutí informací o klientech bank sice podléhá přivolení soudu, ale zákon neobsahuje důsledný systém následné kontroly. Novela v tomto ohledu pouze ukládá zpravodajským službám zahrnout údaj o počtu případů poskytnutí informací podle § 11 odst. 2 a § 11a ZoZ do zprávy o své činnosti, kterou podávají jednou ročně prezidentu republiky a vládě.

Současný systém kontroly tajných služeb byl přitom v minulosti kritizován jako nedostatečný. Podle § 12 ZoZ podléhá činnost zpravodajských služeb kontrole vlády a Parlamentu. Rozsah a způsob kontroly má stanovit zvláštní zákon, který však stále nebyl přijat. Fenomén nenaplněných blanketních norem působí v tomto případě poněkud zlověstně. Ustanovení o parlamentní kontrole sice obsahují separátně zákony o Bezpečnostní informační službě a o Vojenském zpravodajství, ale parlamentní kontrola Úřadu pro zahraniční styky a informace v zákoně stanovená není a fakticky je možné jej kontrolovat jen interpelacemi směřovanými na členy vlády.

(Bez)nadějně vyhlídky

Vláda se v programovém prohlášení zavázala k reformě systému zpravodajských služeb, který by nově měl být dvojstupeňový, přičemž by měl být zřízen občanský kontrolní orgán odvozený od Parlamentu. Premiér Bohuslav Sobotka v parlamentní rozpravě k prvnímu čtení návrhu novely zákona uvedl, že s projednáním návrhu týkajícího se kontroly zpravodajských služeb se počítá až v září 2015.

Ve světle zneužití Vojenského zpravodajství v kauze Nagyová nebo údajných kontaktů lobbisty Romana Janouška v BIS by však bylo žádoucí rozšíření pravomocí zpravodajských služeb se zdokonalením jejich kontroly propojit.

Z příkladů uvedených v důvodové zprávě k novele zákona je patrné, že zpravodajské služby rozšíření pravomocí k efektivnímu výkonu své působnosti potřebují. Novela zákona o zpravodajských službách však k tomuto problému přistupuje nesystematickým způsobem a vedle zavádějící prezentace rozsahu rozšíření pravomocí nepředchází svému zneužití. Je alarmující, že legislativní úprava řídicí zpravodajské služby nemá po více než dvaceti letech své existence řádné kontrolní mechanismy. Podle mluvčího BIS Jana Šuberta se má nová úprava týkat jen skutečně závažných případů a nemá být zasahováno do účtů drobných podnikatelů nebo běžných občanů. Právě to však novela zákona umožní.

Zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu ze dne 2015, kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, (<http://www.komora.cz/pro-podnikani/legislativa-a-normy/pripominkovani-legislativy/nove-materialy-k-pripominkam/159-14-novela-zakona-o-zpravodajskych-sluzbach-cr-t-8-10-2014.aspx>).

Göttinger, Vlastimil. 2008. Tři otazníky nad správou zpravodajských služeb. *Dny práva 2008*. Masarykova Univerzita, Brno.

Maria LaHood. 2006. „Canadian Inquiry Finds Torture Survivor Maher Arar Completely Innocent, Criticizes U.S. For ‚Rendition‘ to Syria.“ *Democracy Now!*. 19. září 2006, (http://www.democracynow.org/2006/9/19/canadian_inquiry_finds_torture_survivor_maher).

Leblanc, Daniel. 2015. „Anti-terror bill powers ‘excessive,’ Canada’s Privacy Commissioner says.“ *The Globe and Mail*. 6. března 2015, (<http://www.theglobeandmail.com/news/politics/anti-terror-bill-powers-excessive-canadas-privacy-commissioner-says/article23325129>).

Pokorný, Ladislav. 2013. Kontrola zpravodajských služeb České republiky. *Bezpečnostní sbory.cz*. Duben 2013, (http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/kontrola_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf).

Martin Procházka, Jakub Troníček. 2015. „Stát netuší, kdo stojí za zkrachovalou Viktoriagruppe.“ *Novinky.cz*. 12. února 2015, (<http://www.novinky.cz/domaci/361451-stat-netusi-kdo-stoji-za-zkrachovalou-viktoriagruppe.html>).

Fotografie:

[1] Sídlo BIS, Praha, foto: Miaow Miaow, Wikipedia Commons.
[2] Sídlo ČNB, Praha, foto: Jklamo, Wikipedia Commons, CC BY-SA 3.0.

Evropské hry vrhají světlo na lidská práva v Ázerbájdžánu

Andrea Bittnerová

Olympijské hry jsou nejprestižnější a největší sportovní událostí na světě. Hostitelské země jich využívají nejen k finančním ziskům či zvýšení turismu, ale také jako způsob zvýšení prestiže. Tento červen bude Ázerbájdžán hostit vůbec první Evropské hry v historii, které sice nejsou oficiální olympijskou událostí, ale pořadatelem je Evropský olympijský výbor. Kvůli povaze režimu a způsobům, jakým ázerbájdžánská vláda nakládá se svými oponenty, se opět rozvíjí debata o lidskoprávní situaci v zemi.

Proč Ázerbájdžán?

Mnohé z vás by mohlo překvapit, že se první Evropské hry konají zrovna v Ázerbájdžánu, jelikož je často předmětem diskuze, zdali ještě patří do Evropy či už ne. Nicméně Ázerbájdžán je i se svými kavkazskými sousedy členem Evropského olympijského výboru. Město, o kterém se ale původně hovořilo jako o potenciálním hostiteli, byl Londýn, jenž měl za sebou úspěšné letní olympijské hry.

O rok později už se debata, možná opět překvapivě, točila kolem diskutabilních evropských zemí, a to Turecko a Ruska. V závěru se ale přihlásila jediná země, kterou byl právě Ázerbájdžán, jenž prohrál kandidaturu na letní olympijské hry v roce 2016 a 2020. Nelze se zde vyhnout analogii se zimními olympijskými hrami v Soči v roce 2014, které byly zřejmě osobním snem a pýchou prezidenta Putina. Ázerbájdžánský prezident Ilham Alijev se také velice zasazoval o konání těchto her v Baku. Ropný stát chce světu ukázat progresivní, moderní a sofistikovanou zemi; hry mají být odrazo-

vým můstkem pro zvýšení mezinárodního profilu bývalé sovětské republiky skrze mezinárodní sport.

Lidská práva versus režim

Ázerbájdžán se již delší dobu potýká s kritikou médií a lidskoprávních aktivistů kvůli autoritativní povaze svého režimu a stíhání a věznění jeho nepřátel. Amnesty International udává, že posledních dvanáct měsíců je ale nejhorším obdobím utlačování od získání nezávislosti v roce 1991. Před pořádáním slavné hudební soutěže Eurovize v roce 2012 poukazovalo mnoho novinářů na lidskoprávní situaci a dělalo rozhovory se zadrženými, uvězněnými či ukrývajícími se aktivisty. Nicméně tato soutěž ani zdaleka nedosahuje prestiže, jakou si od Evropských her Baku slibuje, a tak mnozí aktivisté, novináři a právníci obviňují prezidenta Alijeva ze zneužívání těchto her ke smazání lidskoprávní diskuze a touhy v zemi vytvořit atmosféru zbavenou jakékoli kritiky.

Podle Human Rights Watch za poslední rok uvěznily ázerbájdžánské úřady více než 35 obhájců lidských práv, politických a občanských aktivistů, žurnalistů a bloggerů. Britské noviny The Guardian mluví až o 100 politických vězňů, kteří se momentálně nachází ve věznicích. Jedním ze zadržovaných je například Rasul Jafarov, který loni v létě zorganizoval kampaň s názvem „Sport for Rights“, která měla na porušování lidských práv poukázat. Následně však byl zatčen a obviněn z daňových úniků a nelegálního podnikání. Ředitelka Institutu pro mír a demokracii Lejla Junus

byla krom jiného nařčena z vlastizrady a investigativní novinářka a velká kritička vlády, Khadija Ismailová, byla dokonce obviněna z nabádání k sebevraždě.

Postih takovýchto aktivistů již přinutil mnoho občanů utéct ze země nebo se ukrývat. V nedávných měsících správní orgány navíc zmrazily bankovní účty mnoha nezávislým občanským skupinám, což vedlo k pozastavení či ukončení jejich činnosti. Všechny zahraniční granty také nyní spadají pod vládní kontrolu. Aby toho nebylo málo, vláda již mnoho let sleduje nezávislé noviny a televizní stanice a mnohé z nich již ukončily svou činnost; zahraniční rádiové stanice jsou od roku 2009 úplně zakázané.

Nedostatek kontroverzí?

Tak jako u jiných sporných sportovních událostí z pohledu lidských práv se i zde lidskoprávní organizace dožadují akce ze strany nejen ázerbájdžánské vlády, ale i ze strany účastníků se zemí a Olympijského výboru. Měla by se prý do úvahy brát přinejmenším Olympijská charta, která např. podporuje svobodu projevu a lidskou důstojnost. Sto dní před zahájením her poslaly lidskoprávní organizace výzvu prezidentovi Mezinárodního olympijského výboru, Thomasi Bachovi, ve kterém jej žádají, aby byla lidskoprávní problematika na pořadu setkání výboru v Rio de Janeiru.

Aktivisté dále vyzývají vysoké představitele států, aby se na protest neúčastnili zahajovacího ceremoniálu. Zatím nicméně nejsou zprávy, že by u státníků Evropské hry vyvolávaly přílišné kontroverze. O tomto svědčí

Protesty v Ázerbájdžánu [2]

i výroky bývalého šéfa britského olympijského výboru, Simona Clegga, jež je nyní rovněž vedoucím těchto her. Ten se nechal slyšet, že pověsti země si byl vědom ještě před tím, než nabídku hry řídit přijal, ale že se soustředil na sport místo politických záležitostí. Neviděl prý žádný důkaz autoritativního chování režimu a naopak prohlásil Ázerbájdžán za „neuvěřitelně svobodnou společnost“ a „úžasné místo k životu“.

Podobně smýšlí i šéf britské delegace, Mark England, který rovněž o lidskoprávní situaci v zemi ví, ale nemá údajně právo ji komentovat. Je však otázkou, zda si organizátoři účastníky a funkcionáře nepřiklonili na svou stranu především tím, že všem sportovcům zaplatí jak cestovné, tak ubytování v Baku.

Politické ústupky

Historie bohužel zatím ukázala, že i když byly v závěsu sportovních událostí velké lidskoprávní protesty, ani nátlakem a ani samotným pořádáním sportovní akce se lidskoprávní situace v hostitelské zemi následně nezlepšila. Věří přesto organizační výbory, že právě uspořádáním akcí se něco zlepší? Nebo je to nutnost, když se západní země do organizace takových podniků nehrnou?

Problémem v případě Ázerbájdžánu je navíc jeho vysoká důležitost z pohledu energetických zdrojů. Kvůli ukrajinské krizi se snaží mnohé státy hledat nové zdroje ropy a zemního plynu a Ázerbájdžán se svým nerostným bohatstvím stává velmi atraktivním partnerem.

Zdroje:

Brown, Jonathan. *European Games' English chief insists Azerbaijan is 'incredibly free'*. The Independent. 15. srpna 2014, (<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/british-head-of-inaugural-2015-european-games-causes-controversy-by-calling-azerbaijan-incredibly-free-9672425.html>).

Gibson, Owen. *Azerbaijani organisers of European Games in Baku to pay athletes' bill*. The Guardian. 26. února 2015, (<http://www.theguardian.com/sport/2015/feb/26/azerbaijan-european-games-baku-athletes-bill-human-rights>).

Human Rights Watch. *Azerbaijan: Rights Crisis Overshadows European Games*. 4. března 2015, (<http://www.hrw.org/news/2015/03/04/azerbaijan-rights-crisis-overshadows-european-games>).

Fotografie:

[1] Prezident Alijev, foto: Christof Sonderegger, WEF, Flickr.com, CC BY-NC-SA 2.0.

[2] Protesty v Ázerbájdžánu, foto: azerturkforum.org.uk, Flickr.com, CC BY-NC 2.0.

Uganda se chce bránit odlivu mozků

Anna Macíčková

Ugandská vláda čelí kritice kvůli podpoře naborů kvalifikovaných zdravotních pracovníků do zahraničí. Místní obyvatelstvo a občanské skupiny s jednáním vlády nesouhlasí, protože ugandský zdravotní systém je slabý už nyní a zůstává mimo dosah mnoha ugandských obyvatel.

Je samozřejmostí, že zdravotníci by měli mít možnost pracovat tam, kde sami chtějí, otázkou však je, zda by ugandská vláda měla vynakládat peníze na ulehčení naborů pracovníků do zahraničí, když tím oslabuje dostupnost zdravotní péče pro Ugandány. Kritici vlády požadují, aby vláda přestala popírat, že omezení množství kvalifikovaných zdravotníků negativně ovlivňuje přístup ke zdravotní péči v zemi.

Ugandan při vyšetření [1]

Podle posledních dat z ugandského parlamentu má země jednoho lékaře na téměř 25 tisíc obyvatel a jednu zdravotní sestru na 11 tisíc obyvatel, což jsou údaje hluboko pod zásadami Světové zdravotnické organizace. Zarážející je, že Trinidad a Tobago má dvanáct doktorů a 35 zdravotních sester na 10 000 obyvatel, ale právě k poslání do Trinidadu nabírá ugandská vláda 250 místních vysoce kvalifikovaných zdravotníků. Ugandští aktivisté se domnívají, že tyto náboru porušují „právo na zdraví“, a že vrhají životy místních do nebezpečí, protože personál potřebný v zemi odčerpávají za hranice.

Například ugandský think-tank Institut pro veřejnou politiku a výzkum (IPPR) usiluje o soudní zákaz náborů, přičemž argumentuje tím, že vládní rekrutování porušuje mezinárodní lidská práva a ugandské ústavní právo na přístup k základní zdravotní péči a je „neoprávněným porušením zájmů národní zdravotní politiky, které měly vést k posílení zdravotního systému“.

Vláda obhajuje náboru tvrzením, že nepovedou k vyčerpání či úbytku klíčového personálu a že

pracovníci mají právo hledat si zaměstnání, kde chtějí. Ugandský ministr zahraničí zopakoval postoj ministerstva zdravotnictví, když připomněl utonutí ugandských lékařů ve Středozezemním moři při snaze dostat se do zahraničí. Regulace opouštění země podle něj může fungovat jako prevence podobných katastrof. Ředitel IPPR Justinian Kateera na prohlášení reagoval jasně: „Je absurdní až tragické prohlásit, že usnadnění odlivu mozků ze zdravotnictví, které praktikuje vláda, bojuje proti obchodování s lidmi nebo že zabrání utopení dalších lékařů ve Středomoří.“

Zdroje:

Burnett, Maria. 2015. Dispatches: Suing Uganda for 'Brain Drain'. Human Rights Watch, (<http://www.hrw.org/news/2015/02/06/dispatches-suing-uganda-brain-drain>).

Fallon, Amy. 2015. Uganda justifies brain drain. Mail & Guardian, (<http://mg.co.za/article/2015-03-12-uganda-justifies-brain-drain>).

Fotografie:

[1] Ugandčan při vyšetření. Foto: IICD, Flickr, CC BY 2.0.

[2] Ugandská klinika, foto: IICD, Flickr, CC BY 2.0.

Ugandská klinika [2]

4) Česká republika a lidská práva

Koncepce inkluzivního vzdělávání ve *Strategii romské integrace do roku 2020*

Adam Blisa

Vláda přijala v únoru tzv. *Strategii romské integrace do roku 2020*, jejímž účelem je poskytnout komplexní rámec pro opatření vedoucí ke všeobecnému zlepšení postavení Romů, za jehož kvalitu je Česká republika na mezinárodní úrovni opakovaně kritizována. Stěžejním bodem kritiky je umístování romských dětí do praktických škol, zvláštní pozornost si proto zaslouží především část Strategie věnující se inkluzivnímu vzdělávání.

Vláda přijala dne 23. dubna 2015 klíčový dokument týkající se integrace romské populace – tzv. *Strategii romské integrace do roku 2020*. [1] Těto strategii předcházela tzv. *Bratinkova zpráva* z roku 1997 a *Koncepce romské integrace* z roku 2000, aktualizovaná v letech 2005 a 2009. Tato předchozí opatření dle nejnovější strategie přinesla dílčí pozitivní změny, avšak celkové postavení Romů se nezlepšilo, což lze vyčíst např. ze zpráv Amnesty International. [2]

Strategie navazuje na dokumenty přijaté na mezinárodní úrovni, tj. *Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020* a *Doporučení Rady EU o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských státech*, a dále na aktivity Rady Evropy. Jedná se o národní, střednědobou strategii s celonárodním dopadem, která adresuje stěžejní problémy integrace: podporu romského etnika jako svébytné národnostní menšiny, snížení rozdílů ve vzdělávání, zvýšení zaměstnanosti, zajištění rovného přístupu k bydlení, sociálním službám a zdravotní péči, ochranu před diskriminací a boj proti sociálnímu vyloučení.

Strategie je rámcovým dokumentem, vytváří tedy toliko základ pro realizaci konkrétních opatření, která by měla vést ke zlepšení situace Romů v ČR. Rozbor celé strategie jde však nad rámec tohoto článku, neboť samotná má přes 100 stran a zabývá se nejen samotnými problémy, kterým Romové v ČR čelí, ale také s problémy metodologickými (např. věčnou otázkou, jak určit zastoupení Romů v tzv. praktických školách či sociálně vyloučených lokalitách) či se zobrazováním Romů v médiích a podílem veřejných činitelů na současné situaci.

Vzdělávání českých Romů a ESLP

Zaměřím se proto pouze na oblast, která Českou republiku „proslavila“ na celém světě, a tou je vzdělávání Romů,

respektive jejich umístování do tzv. praktických škol. Od slavného rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *D. H. proti České republice* [3], ve kterém ESLP konstatoval, že se Česká republika dopustila diskriminace romských žáků v důsledku umístování do praktických škol, uplynulo již více než 7 let. Od té doby byl rozsudek a jeho důsledky podrobeny mnohým rozborům, a případného zájemce o samotný obsah rozsudku odkazují přímo na něj či na níže uvedenou literaturu. [4]

Vládní dokument konstatuje, že lepší vzdělávání Romů je považováno za jeden z nejdůležitějších předpokladů úspěšné integrace, avšak v české společnosti se jen obtížně hledá shoda na vhodném postupu. Jedním ze základních problémů je právě (Evropským soudem pro lidská práva kritizované) vysoké zastoupení romských dětí v praktických školách a dále malá připravenost romských dětí na školu v důsledku nedostatku předškolní výchovy. Na konci roku 2012 byl vládou předložen Výboru ministrů Rady Evropy *Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti ČR*, v říjnu 2013 pak byla Výboru ministrů předložena informace o naplňování Plánu. Podle Strategie jsou některé body Plánu naplňovány jen částečně, nebo vůbec.

Kvalitní předškolní vzdělávání jako klíč k inkluzi

Strategie hodlá dosahovat zlepšení v oblasti vzdělávání především na pozadí dalších vládních dokumentů, a to především *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020*, která má za cíl obecně snižovat nerovnosti ve vzdělání, a *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011–2015*, která má za cíl mj. posílení dostupnosti, kvality a využívání předškolní péče a změnu jejího financování. Vláda, jak je z uvedeného zřejmé, považuje za klíčový aspekt ve vzdělávání právě účast na předškolním vzdělávání. Nedostatek předškolního vzdělávání podle Strategie vede k nižší připravenosti dětí na školní docházku a případně pak k jejich selhávání v hlavním vzdělávacím proudu.

Předškolní vzdělávání je však obtížně dostupné pro všechny děti obecně z důvodu nedostatku míst, v případě romských dětí se pak přidávají specifické okolnosti. Proti těm pak *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení* navrhuje zrušení či refundaci poplatků za mateřskou školu, zavedení nárokových míst v mateřských školách a zpřísnění zřizování přípravných tříd a zákaz zřizování přípravných tříd u praktických škol. Problémovost přípravných tříd spočívá podle strategie v tom,

že krátkodobá příprava nemůže nahradit dlouhodobou předškolní výchovu. Podle strategie by mělo být zlepšení dosaženo zvýšením kapacit mateřských škol, zvláštním školením pedagogů v předškolním vzdělávání a zvýšením informovanosti romských rodičů.

Postoj Strategie k praktickým školám

Co se týče samotného zařazování romských dětí do praktických škol, které bylo kritizováno ze strany ESLP, Strategie odkazuje na tzv. *Akční plán opatření pro výkon rozsudku ESLP ve věci D. H. a ostatní proti České republice „Rovné příležitosti“* z roku 2012, jehož naplňování je podrobeno dohledu Výboru ministrů Rady Evropy v intervalu 6 měsíců. Tento plán je však problematický v tom, že není uložen usnesením vlády a jeho naplňování není na vládní úrovni sledováno. Jeho naplňování je tak plně v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které k němu přistupuje přinejmenším vlažně – jak lze vidět na ústupu od zákazu zřizování přípravných tříd a mateřských škol u základních škol praktických.

Naplňování tohoto plánu by tak podle strategie mělo být explicitně uloženo usnesením vlády. Výše zmíněný zákaz zřizování přípravných tříd a mateřských škol u základních škol praktických by měl být obnoven a prosazován, případně by měl být znemožněn automatický přestup dítěte z přípravné třídy přímo do vzdělávání pro žáky s lehkým mentálním postižením. V konečném důsledku by mělo dojít k úplnému ústupu od horizontální kategorizace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a všichni žáci by měli být vzdělávání podle tzv. Rámcového vzdělávacího programu.

Budoucnost Strategie, její propagace a postoj většinové společnosti

Jak již bylo zmíněno, Strategie je toliko rámcovým dokumentem a na jeho konkrétní dopady si budeme muset nějakou dobu počkat. Návrh na zpřísnění podmínek naplňování rozsudku ESLP je však nepochybně pozitivním krokem. Již ve fázi vydání Strategie však zoufale něco schází. Strategie mimo jiné adresuje i nepřívznivý obraz Romů, který je vytvářen zčásti neobjektivním zpravodajstvím a zčásti politickou reprezentací. Strategie samotná se dočkala zčásti nepřívznivého přijetí a ohledně jejího obsahu vzniklo množství hoaxů. Je proto politováníhodné, že vláda nevěnovala větší úsilí veřejné prezentaci přijaté koncepce a její obhajobě a spokojila se toliko s tiskovou zprávou o jejím přijetí – jedním ze stěžejních problémů integrace Romů totiž stále zůstává postoj většinové společnosti, a k jeho posunu nenápadné prosazování integrace příliš nepomůže. Jak dokazují zmiňované hoaxy, je tomu právě naopak.

Poznámky:

[1] Ke stažení na <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945>.

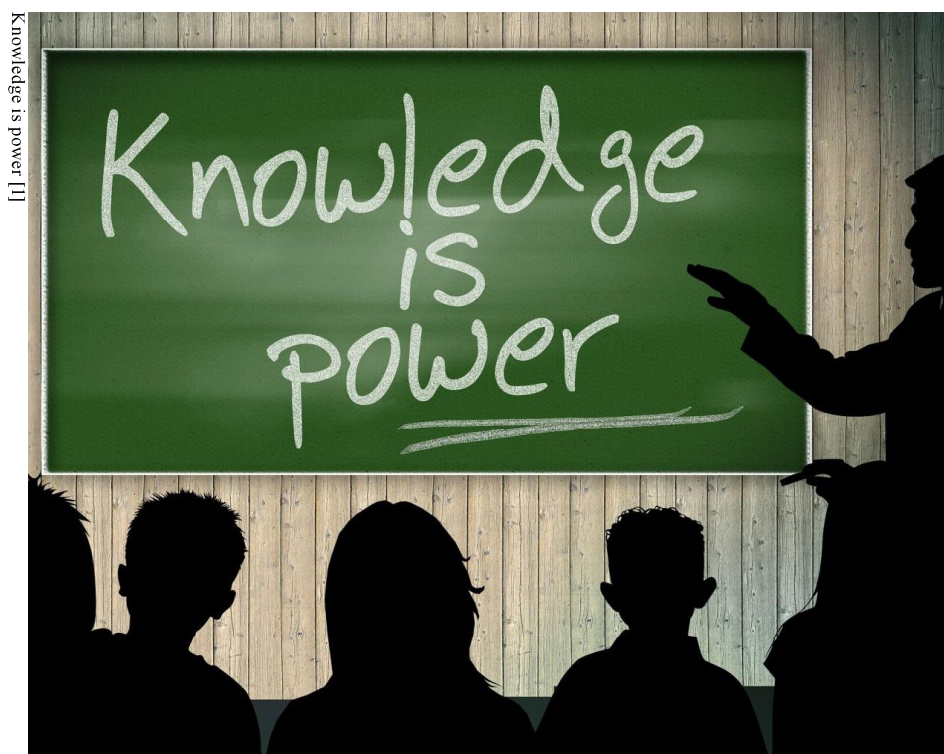
[2] Amnesty International Report 2014/15: The State of the World's Human Rights, pp. 126-127. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/0001/2015/en>.

[3] Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* ze dne 13. prosince 2007 č. 57325/00

[4] Z odborné literatury viz zejména SMEKAL, H., ŠIPULOVÁ, K. 'DH v Czech Republic Six Years Later: On the Power of an International Human Rights Court to Push Through Systemic Change', *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2014, Vol. 32, Issue 3, pp. 288-321; v Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci se tématu věnovaly např. články *Diskriminácia Rómov alebo pedagogická nevyhnutnosť?* z dubna 2010; *Veřejný ochránce práv provádí výzkum etnického složení žáků základních škol praktických* z dubna 2012; *Nekonečný příběh českého školství* z února 2013; *Učit se, učit se, učit se – a inkluzivně!* z března 2013 či *Evropská komise zvedla téma diskriminace romských žáků* ze září 2014.

Fotografie:

[1] Knowledge is power. Ilustrační foto, Licence: CC0 Public Domain.

K několika zajímavým nálezům Ústavního soudu

Ladislav Vyhnánek

Koncem března vydal Ústavní soud několik navýsost zajímavých nálezů s lidskoprávní tematikou. Shodou okolností se pak dva – podle našeho názoru ty nejzajímavější – z nich určitým způsobem dotkly medicínského práva, resp. práv pacientů.

První z nálezů [1] se vyjádřil k dlouhodobě problematické situaci v oblasti detencí v psychiatrických léčebnách. Vysoký počet detenčních řízení, která musejí prvostupňové soudy ukončovat v relativně krátkých lhůtách, pochopitelně negativně ovlivňuje kvalitu procesu. V této věci se Ústavní soud konkrétně zabýval případem stěžovatelky, jejíž detenci v psychiatrické léčebně až po maximální dobu jednoho roku posvětily jak Obvodní soud pro Prahu 8, tak následně Městský soud v Praze. Rozsudek obvodního soudu přitom nebyl stěžovatelce doručen, neobsahoval žádné odůvodnění a soudkyně stěžovatelku v řízení nevyslechla a dokonce ji ani neviděla.

Ústavní soud podrobil takový postup přísné kritice, přičemž připomněl zejména význam práva na osobní svobodu a důležitost procesních záruk přijatých k jeho ochraně. Procesní postup obecných soudů přitom vykazoval – jak naznačuje už předchozí odstavec – celou řadu ústavněprávních nedostatků. Zároveň Ústavní soud vyslovil přesvědčení, že v rámci předpisů o správě justice musí být důležitost a citlivost detenčních řízení akcentována, a že tudíž soudcům, kteří v detenčních věcech rozhodují, musí být vytvořen prostor, aby se

své role mohli zhostit s pečlivostí, která by odpovídala významu věci.

Další dva nálezy se pak týkaly střetu práva (pacienta) na soukromí se zájmem na vyšetření trestné činnosti. Nálezem sp. zn. sp. zn. II. ÚS 2050/14 [2] zrušil Ústavní soud usnesení Policie ČR (i následné soudní rozhodnutí, které postup policie akceptovalo), kterým byla Fakultní nemocnici v Olomouci uložena pokuta za neposkytnutí informací o příčině smrti osoby. Nemocnice totiž odmítala informace poskytnout v situaci, kdy žádost nebyla založena na soudním rozhodnutí. Policie a následně Okresní soud v Olomouci však vyjádřily přesvědčení, že předchozí soudní rozhodnutí není třeba.

Ústavní soud se ovšem s takovým hodnocením věci neztotožnil. Dospěl naopak k závěru, že policie mohla informace o zdravotních údajích požadovat pouze po předchozím souhlasu soudu. Při střetu práva na ochranu soukromí s veřejným zájmem na adekvátní vyšetřování trestné činnosti totiž musí být vyvažování mezi principy stojícími v kolizi provedeno v každém konkrétním případě.

Poznámky:

[1] Nález sp. zn. I. ÚS 1974/14, dostupný na http://www.usoud.cz/aktualne/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=2961&cHash=f446eb3284b14e77a4aadac6a004bae1.

[2] Dostupný na http://www.usoud.cz/aktualne/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=2954&cHash=536155f63d02566ce5f6db55a98ff8e1.

Fotografie:

[1] Ústavní soud, foto: Millenium 187, CC-BY-SA-3.0.

Ústavní soud [1]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Veronika Bazalová – Lucia Krajčovicová

Vnitrostátní právo

- Čapek, J.: Odškodnění za zbavení svobody. Trestní právo 1/2015.
- Hájek, M.: Judikatura NSS: Povinné očkování. Soudní rozhledy 3/2015.
- Ondřejková, J.: Ochrana menšin zranitelných v rámci demokratické normotvorby. Jurisprudence 1/2015.
- Preuss, O.: Lid jako ústavní subjekt? Jurisprudence 1/2015.
- Šramel, B.: Privatizácia väzenského systému: áno alebo nie? Trestní právo 1/2015.
- Výborný, Š. – Mareš, M.: Popírání zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinů proti míru po aktuální novelizaci trestního zákoníku. Trestní právo 1/2015.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Daniel, J. – Rychnovská, D.: Mezinárodní politic-

ká sociologie: výzkum praxe bezpečnosti. Mezinárodní vztahy 1/2015.

- Hrubec, M.: Ke kritické teorii globálních interakcí: zneuznání potřeb. Studia Politica Slovaca 2/2014.
- Kyselý, V.: Rekrutace foreign fighters a mladých džihádistů, případová studie Iráku a Sýrie. Global Politics, 23. 2. 2015.
- Mazák, M.: Oslavy konce II. světové války rozdělují svět. Global Politics, 23. 3. 2015.
- Neufeld, H.: Nakolik vítězná je vítězství Benajmina Netanjahua v Izraelských volbách. Mezinárodní politika 3/2015.
- Pitrová, M. – Zatloukalová, J.: Postoj zainteresovaných zájmových skupin k veřejné konzultační praxi Evropské komise. Mezinárodní vztahy 1/2015.
- Raneta, L. – Kunychka, M.: Pomáhá diplomacie zahraničnímu obchodu? Případ Ukrajiny. Mezinárodní vztahy 1/2015.
- Solík, M.: Kritická teória spoločnosti a problém globálneho uznania. Studia Politica Slovaca 2/2014.
- Sorby, K.: Diplomacia postupných krokov: egyptsko-izraelské dohody o odpútání síl. Studia Politica Slovaca 2/2014.

www.centrumlidskaprava.cz